

O SLEZSKU.

Cyklus přednášek „Moravské Besedy
v Praze“, pořádaný r. 1901.

V BRNĚ.

Nákladem »Národního klubu v Brně«. — Tiskem Mor. akc. knihtiskárny.

„Moravskoslezská Beseda v Praze“, toužíc po rozprostranění řádných vědomostí o Moravě a Slezsku v české veřejnosti a po ocenění všenárodní důležitosti ohrožených našich národních posic tamních, uspořádala v r. 1900 cyklus přednášek o Moravě, letos pak cyklus o Slezsku. V obou byl snesen tak hojný poučný materiál na dosažení úkolu vytčeného, že všeobecná byla žádost, přednášky ty vydati i formou knižnou. Beseda sama, jež v národní práci poučné získala si zásluh velmi vážných, vydala cyklus moravský nákladem vlastním, cyklus slezský pak vydává tímto „Národní klub v Brně“. Nechť prospěje co nejlépe spravedlivé věci Čechů slezských a vzbudí jim v našich krajích přízeň činorodou!

V Brně o Letnicích 1901.

Výbor „Národního klubu v Brně“.

O ženách slezských.

Úvaha pí. Marie Matulové, ředitelky české dívčí školy obecné a měšťanské v Moravské Ostravě.

Přišli lupiči a obrali spanilou dívku. Vše jí vzali. Nejprve stkvosty, šaty, potom i přístřeší. Vyvlekli ji do polí, přikryli trním a sami ubytovali se v teplé její jizbě. Kdykoliv rozdrásanou rukou nadzvihla svůj trnový příkrov, znova přišlápli lupiči trní, aby udupali volný rozhled, aby znetvořili tělo spanilé.

A nikdo neslyšel pláče dívčina, nikdo její skomírajících vzdechů! Vlastní rodina za ztracenu pro život ji měla, jen hmyz a ptactvo v paměti ji zachovalo a o její záchranu usilovalo. Mravenci i jiní rušili a drobili tísnivé haluzi, a ptáčekové v zobáčku po kousku je odnášeli. I zželelo se větru těch drobných pracovníků, a svou rozvratnou silou odhodil trní a dal slunci lásky hřátí na zmučenou dívku.

Vrátil se jí dech, i očima zřela i mluvití se jala, ale odumřelé byly již údy její, a ona sama se nehýbá. O kráse a utrpení její pějí básníci, ale dívka se z toho netěší, neboť její srdce je zledovatělé.

Takové je naše Slezsko, — o vše oloupeno, a žena jeho — zledovatělým jeho je srdcem!

Jak žítí, když v srdci mráz?!

Kde dnes ve Slezsku našem hledati sluší ženu Čechoslovanku, je všeobecně známo. Opavsko, Ostravsko, Fryštátsko, Frýdecko a kraj až po Těšín a Bílsko je ten zbytek českého Slezska. Na dalším severozápadě už je všechno německé; z českého kdysi Krňovska zbyly jen překroucené názvy vesniček a typ českého lidu, který německou horaštinou dávno již zakryl svůj původ. A těšínský východ hlaholí bratrskou polštinou, která sice více zvukem než rčením polskou řeči by zvána býti mohla; neboť má jistě naše česká řeč na zásobu těšínské polštiny stejný podíl, jak řeč polská. Ale o sesterském údělu této slovanštiny ničeho nechce věděti bratr Polák, tím méně sestra Polka. Takový je zde bratrský poměr, že tyto dvě skřížené větve našeho slovanského národa vzájemnou nepřiznání a nevrážením vlastní sílu hubí, aby tím pohodlněji německá otěž zapráhla slovanský kmen ve svůj vítězný voj.

Naše české Slezsko — ovšem jen dle přírodních, a nikoliv dle vládnoucích poměrů české, — jest jak známo, jádrem celé země, které za dnešní doby svou lidnatostí, průmyslem, svou uhelnou pánví a každým jiným s touto spojeným významem strhuje světovou pozornost pro Slezsko toliko na sebe. Z tohoto fakta měl by vyplývati příznivý výsledek pro vzrůst a převahu českého lidu ve Slezsku, měl by tu býti náš národ předním, vyspělým a bohatým!

A zatím, jak hořka je pravda protivy! Právě proto, že kraj tento má v sobě tolik důležitosti, je lačnou kořistí souseda uchva-

titele, který také až dosud prospěchu svého v ničem nezanedbal a důkladně se u panství a vládě pojistil. Města českého Slezska jsou v moci německé, — a z velikého významu toho kraje nespadá mnoho záře na vrub národa našeho; světový význam hornického a průmyslového Slezska neroste z lidu našeho, nýbrž přes hlavy jeho se valí a zatěžuje mu čím dále tím více přirozený životní význam i nároky na otcovskou půdu rodnou. Už dávno není lid náš zde respektován, už dávno si nikdo přirozeného práva jeho neváží, dávno už se s ním tak jedná, jakoby ani nesměl míti svých životních potřeb, své vlastní národní existence, — až konečně pozbyl docela nebo namnoze národního sebevědomí. A pozbyla je nejprve výsadní třída peněz a stavů a za ní třída občanská. Tento úkaz je však tím smutnějším, že náš slezský kraj stupňuje národní úpadek svůj i nyní ještě, kdy v politickém i národohospodářském směru se pracuje proti tomuto úpadku, — a přece nestačí zapuditi národní vlažnost a hříšnou netečnost vším tím, co až dosud za tím účelem ve Slezsku vykonáno bylo. Jaký div, dospěla-li konečně úvaha o nápravě a záchraně národa našeho ve Slezsku z veřejného života ke kořenům jeho, do rodinného zátiší.

My už tak rádi zdlouha obcházíme, než pravou cestu najdeme. A potom přicházíme mnohdy hodně pozdě! A tak i nyní!

Že každému národnímu vznětu základem je výchova rodinná, že cit a posvátný plamen nadšení jenom u krbu rodinného vzniká, že duchem rodiny je a zůstane vždy žena, — je starou pravdou, ale tato pravda se Slezsku

teprve nyní zjevila, teprve nyní se ví zde, že národ musí mítí uvědomělé ženy, aby rodiny jeho proniknuty byly národním sebevědomím, pravou národní hrdoostí. Ano, uvědomělých žen potřebujeme ve Slezsku, neboť dnes víme, že jich zde není, a proto že má Slezsko tak citlivou stránku, tak bolavá místa. Ze žádného kraje slezského neozývá se žena domorodá se vši národní zaníceností, svých vlasteneckých povinností vědomá a dbalá, žena, která jasným příkladem sta jiných umravňuje a povznáší, žena občanská representativní, o níž by se mohlo říci: Jsi jediná, ale jsi přece! Mímoděk zabloudí mysl na Slovensko, kde zlovůle maďarská snad by zapověděla slovanské krvi, přirozeně v těle obíhatí, — a tam je četný voj uslechtilých slovanských žen, které chrání i uchrání rod svůj před zahynutím. Takových žen ve Slezsku není. Ale proč jich není? Protože je takovými dosud nikdo nechtěl mítí! Nikdy se dostatečně neomluví ti, kteří v posledních desetiletích povolání byli, aby učinili inteligentní ženu ve Slezsku vnímavou, za národní chabost odpovědnou, aby ji vychovali, pokud ještě čas a přístup k ní byl, aby ji zavolali do národního boje, — a neučinili tak!

Nyní vidí, že nehybnost a strnulost národní žen je kamenem úrazu, o nějž i nejdělejší snaha se tříští.

A jak nanéstí života, odkud nabrati živné síly do vyprahlé souše, jakou se stala v ohledu národním inteligentní slezská žena?

Co platno, drtiti skutečnost pohrdavým soudem, co platno, dokazovati nyní, že matka této dnešní ženy ještě neuměla německy, když

však také neuměla dceru vychovati, neuměla v ní zmařiti vlivy německé kultury, neuměla vštípiti lásku k vlastnímu rodu, neuměla to proto, že už v ní byl všecken národní cit otupen.

Hříchy důsledků vždy rostou! Naše inteligentní slezská žena je poněmčená do té míry, že nepřekvapuje nás už ani vzmáhající se prusofilství, jmenovitě v Opavě; tam jsou ctitelkami chrpy a Všeněmců i naše Boženy a Ludmily.

A jak jeví se nám inteligentní žena po krajích českého Slezska, jak v ostatních městech? O málo lepší, — ale nikoliv tak beznadějně!

I v nejpřednějších rodinách těch kmenovných slezských, které v politickém boji odtáme za věrné, nemyslí se dosud na národní výchovu dcery, nerozumí se nezbytné potřebě její, není tu žádné vůle. A odkud by byla?

Známo je, že naše obecné české školství je ve Slezsku ubohé, úpí v germanisačním utrakvistu a tak spjato z vůle zemské vlády, že jenom živoří.

Za to však německé školství je v rozkvětu. Zvláště pak dalšímu vzdělávání dívek nabízí se celá řada německých vychovávacích ústavů, klášterních i světských; každé město má dívčí měšťanskou školu, a Opava má vyšší dívčí školu a obchodní školu, opavský klášter má praktické vychovávací odbory, jako: žehlířský a prací kurs, hospodyňskou školu, pokračovací školu ručních prací a p. Jakého tu divu, když dlouholetý již zvyk ani těm našim rodinám rozmysletí nedává, je-li takový poněmčující klášter vhodným či ne-

vhodným výchovácím ústavem pro jejich dcery. Vždyť jim samým se zdá potřeba němčiny nezbytnou; slezskému otci to potvrzuje celý vládní systém, a slezská matka neuvěří, že by dcera její bez němčiny ve světě mohla býti, a proto beze vsí obavy, ba ráda, hodí molochu německé kultury dítě své.

Jenom tak možno si vysvětliti, proč asi před třemi roky do života uvedená první česká dívčí škola klášterní v Klimkovicích s učebnou osnovou v rozsahu školy měšťanské, vedená řádem Dominikánek, chvalně známých svým českým pensionátem v Řepčíně u Olomouce, má z celého Slezska mimo Klimkovic pouze asi 12 chovanek, a to teprve následkem úsilovné agitace kněžské!

Kdyby Slezsko mělo všude po kraji aspoň po jednom ze svých vlastních předáků takových, kteří by za poblouzené mysli, za neprozíravé rozhodování, za nehybné jednání! Tak si přával vždy a trpce na nedostatek opravdových národních pracovníků v lidu slezském žehral záhy zesnulý doktor Moravec. Jméno toho muže jest asi s dostatek známo, vždyť splynulo v posledním desetiletí s rozkvětem drobné práce v Klimkovicích na Opavsku. On sám — rodilý Slezák — svým přesvědčením, svým příkladem mocně lidu ve svém okolí imponoval, tak že se mu podařilo, pohnouti jej k veřejnému protestu proti nespravedlivému německému regimu v českém městečku Klimkovicích, a také svrhl jej.

Ve Slezsku až příliš osvědčuje se trpká pravda, že nestačí slova psaná, ani řeč pla-

menná, ale činů, skutků je třeba a to lidí svých mezi svými.

Ztráta takových pracovníků, jako byl dr. Moravec ve Slezsku, je tím citelnější, když jich celkem tak malý počet, že ztráta jednoho i bez ohledu na význam již je i velikou číselnou ztrátou. A náhrady valně nepřibývá...

Gymnasium opavské již odchovalo několik desítek nadějných synů slezských, ale až dosud není vliv jejich ve Slezsku patrný, což vysvětliti se dá tím, že se nevracejí po ukončení vyššího studia zpět do Slezska, nýbrž za povoláním mimo Slezsko zůstávají. A to je veliká škoda pro Slezsko a veliká újma v národní výchově ženy slezské.

Byla a potrvá dále pravla lidského nitra, že cit je světlem i teplem každého činu, obzvláště však u ženy.

A kdo má u ženy slezské cit zažehnouti? Kdo jsou dnešního dne po krajích slezských inteligenti, ať lékaři, hospodářský či státní úředník, učitel nebo myslivec? Lidé buď národně lhostejní, zotročili nebo naši národní odpůrci, tupitelé. A to jsou přece ta světýlka, která na venkově ve všedním životě ženy ať již zámožné nebo jinak vyvýšené nebo ženy i se sebe menšími společenskými nároky vábí ku pozorování; z těchto přejímají tyto ženy jiskry na zážeh citů, které v nich přerodují dojem a vytvářejí přesvědčení z těch skrovných poznatků, jež jim do vývinu jejich do života hozeny byly.

Kraj ostravsko-karvinský vykázati sice může značný příliv inteligentů z Čech a Moravy, ale tu nebývá pravidlem, aby vznikl

mezi těmito muži a ženou slezskou ideální svazek ať srdcí nebo duší.

Jestliž žena se společenskými nároky vůbec vždy nedůtklivou.

A naše žena slezská je v tom ohledu teprve nedůtklivou, protože je skrz na skrze prosáklá německou výchovou, německy umí mluvit, ale ve spisovné mluvě mateřské neměla nikdy příležitosti se zdokonaliti. Je přece známo, že nářečí slezské je zvláště přízvukem a výslovností hodně odchýlno od spisovné češtiny; my pak jsme již tak ve svých požadavcích upřílišněni, že nám ve společenském hovoru takové nářečí vadí, pokud totiž nezajímá nás jako lidová zvláštnost. A proto se Slezkačky vystříhají českých vzdělanců, ony dobře vycitují svůj nedostatek v očích těchto, a tu lichý stud i vzdorovitost svádí je, aby zapřely i původ svůj. Takovými jsou obzvláště dívky našich slezských měst. Jdeme jen Opavou nebo Frýdkem a sledujme švitorivý dorost dívcí, sotva naše citlivé ucho postřehne kdy z úst jejich zvuk řeči naší, byť bychom si na mušku vzali tytéž dívky, které jsme snad již jako dcery „národovců“ někde byli poznali, třeba i při výkonné práci na některé národní slavnosti. Charakteristickým je naivní zvolání kdovéto mladé účastnice na národní slavnosti kdysi v Moravské Ostravě: „Schau, Mama, jetzt kommen die böhmischen Turner!“ Sokoli šli pochodem do zahrady Národního domu. A otec toho děvčátka? Zaujímal při této slavnosti čestné místo jako vlastenec z kraje, a matka také není Němka. Konverzační mluva našich Slezanek jest německá, a jejich touha lásky je také německá. A tak

plynou peníze a bohatství českých slezských rodin povolně do kapes německých ženichů. Taková ztráta národního majetku zvláště mne dojíhá na nešem Ostravsku, kde starousedlý domácí lid je celkem zámožný, jelikož namnoze příznivou náhodou a to hlavně výhodným prodejem pozemků na stavební místa rychle zbohatl. O dcerušky z těchto rodin velmi chytře dělí se němečtí přistěhovalci s pochybnou mnohdy existencí, a bohaté synáčky uloviti nepokládají za národní hřích vypočítavé Němkyně. Tolik národně skřížených manželství, jako je na Ostravsku, nenajdeme snad v žádném jiném kraji. K německým ženichům druží se značným počtem bratři Poláci, a i tu slovanská srdce manželská shodnou se v německé písni lásky. A tak věru vždy jen sami o to pečujeme, aby ten ubohý utiskovaný německý národ slovanskou krví byl posílněn.

Ovšem že nestává v moci lidské, brániti svazkům srdcí, a naivní by byl náhled, že by o takových záležitostech mohla národní disciplína rozhodovati, ale to přesvědčení mám, že by i v tomto ohledu tak rapidně naši síly životní v ohroženém území neubývalo, kdyby ženy rozuměly povinností svým.

A tu je vina na všech, kdož až dosud ženě slezské nenahražovali nedostatek školní národní výchovy jinými vychovávacími vlivy, ať již ve styku společenském nebo soukromém.

Především se vina tato stupňuje sester-skou provincu. Ve všech městech slezských, nejčetněji ovšem na Ostravsku, jsou přistěhovalé rodiny z Moravy a hlavně z Čech, a to takové rodiny, jejichž ženy ve své domovině

nabyly dostatečného vzdělání, aby na jejich činy i smýšlení položeno mohlo býti měřítko spravedlivých požadavků lidské blahovůle. Kdyby tyto ženy se svými muži byly se octly v zemi jiného národa, tu by jejich zjemnělá pozornost u každé maličkosti prodlela, brzo by znaly důkladně zvyky a obyčeje ciziny, která je hostí, ba snaha, sblížení se a přizpůsobiti okolí, byla by jen přirozeným výsledkem životních zájmů pro národ i zemi, která jim a jejich rodině výživu podává. Ze však ve Slezsku v ovzduší svého národa žijí, — snad proto nepodráždí všechny ty zvláštní poměry ani jejich pozornost. Jinak by nemohlo býti, aby pro ubohou sestru slezskou nebyly až dosud ničeho učinily. Čestná je výjimka těch, které v nejbližším ovzduší Moravské Ostravy žijíce, spolkovou organizací z Moravské Ostravy zaujaty jsou, jakož i několika českých žen na Těšínsku, které zřídily ženský odbor „Matice osvěty lidové“.

Tento jediný ženský spolek ve Slezsku čítá 26 členek a prozatím zakládá nebo rozmnožuje knihovny.

Ale v městě Těšíně je slečna Čížková, je to vzdělaná a obětavá národní pracovnice, potřebám Slezska dobře rozumí a úsilovně se namáhá, býti hybnou silou ženské práce pro Slezsko. Krajinská výstavka na Morávce, ve slezských Bezkydách pořádaná v r. 1899 za účelem povznesení rukodělné práce tamnějšího tkalcovského lidu, byla výplodem společné její práce s poslancem V. Hrubým. S jí podobnou už se jinde ve Slezsku nikde neshledáme, ani Opavy nevyjímajíc.

Ve Frýdku se měl také ženský odbor „Matice osvěty lidové“ zaříditi, až dosud však nepřihlásilo se ani tolik členů, aby jich stačilo na rozdělení spolkových funkcí!

Jsou sice v krajinských odborech spolku „Matice osvěty lidové“ ženy české členkami, jsou také členy „Matice opavské“; než jejich činnost ve spolcích těchto vyčerpává se odvedením příspěvků členských. Toliko při nahodilých národních slavnostech, nebo v dobročinnosti, jako ve vánočním podělení, ošacování a stravování chudé školní mládeže, spoučinny bývají, anebo ve zpěváckých spolcích a zábavách účastny jsou, ale to všechno je činnost chvílkového zájmu beze vší vlastní organizace.

A přece tu nemožno mluvit o neuvědomělosti, zvláště ne na Ostravsko Karvínsku. Vždyť právě zde v rodinách českých sem se přistěhovalých má naše literatura své nehorlivější odběratele, ženy těchto rodin jsou sečtelé, hudebně vzdělané i upřímné ctitelky českého umění, to úctyhodné vědomí, že jsou dcerami českého národa si přinesly z rodné domoviny, — ale s vůlí a touhou, prospěti národu našemu v tomto kraji — nepřišly. Je to zjev egoismu, který vlastně zachvacuje dnes vzdělané a dobře situované rodiny u všech národů...

Společnost lidská za nynější doby valně se různí životem rodinným, neboť přestala již dávno platiti zásada, aby tužby i choutky osobní podle stavu a zaměstnání zvykem a mravem byly omezovány.

Mizí tím sice charakterní ráz života rodinného téže společenské vrstvy, mizí tím zájem jednoho pro ostatní a všech pro jednoho, ale

postup časové přeměny v názorech lidstva je přirozeným důsledkem novodobé volnosti. Všechny nové vymoženosti strhují myslící občevěčenstvo k povznášení se nad minulým, bádařavá soutěž a touha po novém stírá ve všech životních úkonech nehybnost a ustálenost, a tou pak mizí zvláště jednotlivá charakteristika středního stavu občevěčenstva, kterýžto je lidstvu hlavní hybnou silou.

A jelikož nemá člověk dvě duši, aby mohl jiným býti ve vědě a práci, a jinak mysliti v rodině, uplatňuje svou individuálnost i zde a osamocuje tím ovzduší své rodiny.

Taková svéráznost rodinná je sice základem sebevědomí a odvahy, ale vyrůstá z ní také sebeláska. A tento egoismus oslabuje náramně životní zájem pro rodinu širšího významu — pro národ. Takový výsledek novodobé individuálnosti a separování zvláště charakteristicky se jeví u našich vzdělanců v krajích národnostně smíšených. V honbě za stkvělou kariérou, v touze po cinkavém zlatě, v kultu vlastního já — lehce stršásají rodiny národní ohledy, jestliže jim vadí, a ku podivu snadno zapominají na mravní povinnost, za ideu národnostní bojovati. V rozmachu vlastní individuality nic jim nemá vaditi, národní izolace není pro ně žádným hříchem, nýbrž jakousi vše kryjící omluvou, třeba i tam, kde násilím německá nadvláda spoutává českého ducha.

To jsou fakta, vypozerovaná v milém našem Ostravsko-Karvinsku.

Jak jsem již uvedla, je v tomto kraji slušný počet intelligentních a velmi dobře situovaných českých rodin. Hornictví potřebuje

buje svědomitých a obezřetných českých inženýrů, železářské a jiné obrovské průmyslové závody neobejdou se bez bystrých českých techniků, různé úřady v ostravském statickovém kraji musí míti pro český lid české úředníky, a tak tu čeští intelligenti se svými rodinami tvoří úhrnem dosti značné číslo i nyní ještě, kdy sice už příliv českých inženýrů značně slábně následkem germánských choutek mocných ředitelů jakož i fedrováním židovských úředníků se strany židovských majitelů uhelen.

Jak žije naše česká žena zde ve Slezsku, jmenovitě v hornických a hutnických těchto rodinách? Žije v blahobytu, ba v přepychu. Domácí zařízení nepostrádá jediného pohodlí.

Šťastné vládkyni takové domácnosti, i když četnou rodinu má, zbývá dosti času, aby mohla míti zájem o veřejné blaho, aby životu dělnických rodin a jejich potřebám věnovali mohla pozornost.

Tak by aspoň se zdálo každému lidumilovi, i kdyby odmyslil všecken zájem národnostní. Jsou ženy hornických úředníků již svými příbytky s dělnickou kolonií svázány; z pravidla poblíž závodu je kolonie dělnická, záležející z domků, tvarem i rozměry úplně stejných a jako kuřata ku kvočně se družících k prostorným domům úřednickým.

S ptačí perspektivou domníval by se viděti lidumil ideální osadu, v níž bratrská láska a rovnost v ochraně povýšených lidstvo blaží. My však, žijíce v té vřavě nesplněných tužeb lidu dělnického a hrozíce se alkoholismu, této rakoviny, která v dělnictvu bují a ničí život rodinný, nemůžeme potvrditi

nikde takové obrázkové zdání, tuto silhouettu fantasmie o ideálním klidu a spokojenosti dělnických osad.

A přece by stačila ruka ženy, aby tiše zlo v těchto rodinách umírňovala, kdyby rozuměla svému sociálnímu postavení a využítkovala ho na umravnění nižších družek, na pomoc ve výchově jejich dítek.

Prátelským stykem, vlídným povzbuzováním ženy trpitelky při muži opilém, sprostředkováním výživy pro ubohé vdovy, dozorem na čistotu v dělnických rodinách, na řádnou docházku dítek do školy, získala by si povolaná žena zvolna důvěru a osobního vlivu na smýšlení rodinné, a přece by jen potřebovala k tomu pouze času a mravní síly.

Lidumilné instituce, jako opatrovny dětské, ženské knihovny, hospodyňské kursy a p., z peněz závodních založiti, není také upřílišněným požadavkem, jelikož tyto instituce mají tolik živných kořinek, že samy svou existenci uhájí, jen když jim dopřáno života. Leč já, bohužel, nemohu za příklad uvést z celého uhelného kraje Ostravsko-Karvinského, kde na sta dělnických kolonií jest, ani jediné ženy, která by jako choť, od závodního úředníka až po centrálního ředitele, až dosud nějakou lidumilnou institucí vlastním sprostředkováním do života byla uvedla.

A přece taková činnost povolaných žen není illusorní, tato již dávno v praxi blahodárné ovoce klidí v průmyslových krajích jiných zemí, zvláště ve Švédsku, Belgii a Německu.

Ovšem v našich vlastech i po Čechách a na Moravě jsou takové ženské činnosti také dosud řídké a obmezují se pouze na větší města, ale tato trpká pravda neospravedlňuje chybu našeho kraje, protože u nás není třeba vědět, co a jak jinde dělají, není třeba ostržití zraku pro rodinnou bídu a vzdělávati sluch pro nářky trpících i skřeky hýřivých odhrovnou naukou, když toho všeho život zde vrchovatou měrou podává, a za každým krokem obrazy skutečnosti o příčině i zlých následcích duševních nedostatků přesvědčují.

Umravnění a povznešení dělnické ženy, její národní uvědomění, pomoc a ochrana pro její dítě — to vše zcela jasně se potřebným vidí a po nápravě samo volá.

Ze tu třeba obětavosti a přátelské sdílnosti, že třeba více lásky žen šťastnějších k ubohým, je zřejmo.

A v čem vězí kořen toho, že se tak neděje? — V moci a nátlaku!

Socialismus dělí za dnešních názorů příkře představené od dělnictva; tyto třídy navzájem nemají k sobě důvěry.

Úředníci respektovati musí ve všem vůli velkokapitálu, a tato vůle do dnešní doby vidí v dělnictvu pracovní masu, a nikoliv myslící lidstvo. Sociální dělnictvo, vzpírající se proti otročení, nedůvěruje svým představeným, protože je stotožňuje s chleboďárce a za vinu jim každý neúspěch svých požadavků připočítává. A tak je ustavičné napjetí mezi těmito stavy, které se stupňuje občasnými neštěstími v dolech. Zahyne-li smutnou náhodou dělník, a byť i vlastní neopatrností smrt si byl přivodil, je každá taková nehoda připo-

štena na vrub závodních úředníků. Bývá jim za to na schůzích dělnických spíláno, a v časopisech jsou hanobeni, čímž ovšem oddalují se úředníci od dělníků ještě více.

Velkokapitál svými řediteli ukládá úřednictvu naprostou zdrženlivost ve stycích s dělníky, zvláště český úředník smí jen důvtipem svým rozhojňovati zlatou zeň majitelů hor a závodů. Kdyby však chtěl současně prospěch a dobro dělného lidu na zřeteli mítí, najdou ihned proti němu ostrou zbraň, jako ji našli před dvěma roky proti znamenitému odborníkovi vrchnímu inženýru E. Balcarovi, kterého troufali si celé veřejnosti navzdor služby sprostíti jedině proto, že zjevně o národní i sociální poměry dělnictva pečoval. A jak učinil peněžní vladař Rothschild ve spojení s Gutmannem, u nichž přes 20 roků Balcar ve službách byl, tak by učinila i baronská společnost severní dráhy, a tak by neváhal učiniti i potomek slavných káysi českých pánů — kavalír hrabě Vlček, jakož i ti ostatní. Namluvilo by se jim, že každý projev zájmu o sociální poměry dělnictva se strany horních inženýrů znamená pro dělníky souhlas a povzbuzení v upřílišněných jejich požadavcích ohledně platu a pracovní doby, že znamená novou stávku...

To je žihadlo, kterým vládnoucí matořiči našeho kraje velkokapitalisty bodnou vždy do živého, aby zatmělo se jim v očích, a neuvíděli prospěchu vlastního. Třeba by každé dítě pochopiti muselo, že za dnešní soutěže vzdělaný a umravnělý dělník je způsobilější ku práci a zabezpečuje líp výtěžek než hrubá nevědomost a nezpůsobilost, — vše-

vládnoucí německý duch u nás na Ostravsku jinak tomu rozumí a nátlakem i mocí protiví se jakémukoliv umravňování našeho lidu dělného, jelikož je to lid slovanský.

Velkoněmcům záleží daleko více na rozmachu a vzrůstu německví než na umírnění sociální bídy dělnického lidu. Oni dobře vědí, že mravní pomoc tomuto lidu v zápětí by měla i větší jeho národní sebevědomí, a proto tedy, že je to lid náš, nesmí býti žádná prospěšná akce, ani ta nejlidumilnější, pro něj vykonána. Jenom germanisace smí býti cílem dobročinných snah; za tím účelem neodeprou u nás velkokapitalisté nikdy štědré podpory.

Na Polské Ostravě zjistilo se posledním sčítáním z 18.761 obyvatelů toliko 580 Němců. V čestné paměti celé veřejnosti ještě je však nesyňchaný dar Polsko-Ostravského obecního zastupitelstva těmto Němcům v březnu t. r.

Spolek „Deutsche Schule“ vydržuje nyní druhý rok soukromou německou školu na Polské Ostravě a 2 školky mateřské, ovšem podporou závodů. Na Polské Ostravě není ani 40 školních dětí z německých rodičů, jelikož ze 580 přihlášených Němců jsou 2/3 židé, a ti posílají své děti do školy konfessionální do Moravské Ostravy. Je tudíž ve stávajících německých dvou třídách pro chlapce a dvou třídách pro dívky i v mateřských školkách 90% dětí českých a polských dělníků, a přece obecní zastupitelstvo v tomto velikém českém městě na Slezsku, jak to vždy novinářským gustem označováno bývá, ujednalo, zříditi německou pětitřídní chlapeckou a pětitřídní dívčí školu obecnou a vystaviti pro tyto školy budovu podle plánů, které jim spolek „Deutsche

Schule“ předložil. $\frac{6}{7}$ členů obecního zastupitelstva na Polské Ostravě tvoří naši lidé, ale závodní úředníci uloženo měli, školu odhlasovati.

Hrabě Vlček, severní dráha, Rothschild s Gutmannem jako největší poplatníci nabízejí dobrodiní německých škol svému dělnictvu...

Že ale Polská Ostrava pro 18.000 našich lidí nemá dostatečně o školství obecné postaráno, že nemá ve svých školách dosavadních ani ve všech dítky dle pohlaví odděleny, o tom vědět nechtějí. Českých obecných škol je celkem pět, z těchto jsou dvě dle pohlaví rozděleny a tři spojené; dohromady čítají 33 tříd přeplněných.

Pro 33 tříd obecné školy s dvěma tisíci školních dětí nezřídili ještě školy měštanské, ba dokonce majitelé závodů ukládají obci resp. svým úředníkům, upustiti úplně od úmyslu snad tuto zařídit. Veřejnosti se namlouvá, že není možno, vybrati materiál pro jednu školu měštanskou.

I když je nerovný boj s kapitálem, přece jen za toto zpátečnictví hlavní vina spadá na obecní správu; neboť zákonitým svědomím a vědomím povinni jsou zástupcové obce, pečovati o blaho občanů, obyvatelstva. Ale tím že respektuje se vůle jednotlivců, třeba největších poplatníků, uvádí se do života starý nemravný kultus vyvýšenosti stavu, moci — a peněz. V duševním a národním ohledu je i ten největší poplatník jenom jedna osoba, a jeho vůle má býti zvážena jenom jako jedince proti tisícům. —

Já daleko se již uchýlila od předmětu své řeči. Ale považovala jsem za nutno, namést trochu světla, abych objasnila příčinu, proč ženy českých inteligentů hornických a

hutnických, ve Slezsku žijících, nejeví dostatečně vůle, na národním tom kamenisku zde pracovati.

Je to strach ženy, aby nevzbudila nelibost peněžných bohů, aby nezatížila kariéru svého muže; je to strach o blahobyť, který je pro naši dosavadní ženu tak svůdným a slunným štěstím, že neváhá ani okamžik, uchrániti si jej, byť i za cenu lidskosti.

Ona nesmí hleděti očima otevřenýma na sociální bídu kolem sebe, protože je odchovankou ohledů a vypočítavosti.

Ty nešťastné ohledy! To je kletba naší poroby, která dosud ještě rdousivě působí na nás ženy. Bohužel tvrditi musím, že všechny fantastické ohledy, které uzlovatými bičí mrskají naši národní volnost, vyrostly v našich rodinách ze srdcí a rozumu žen, našich žen. A to je u nás všude v celém národě, a nebude jinak, pokud duch národní výchovy křišťálovou jasností nezavládne ve všech dívčích vychovávacích ústavech, pokud ženě naší nebude uložena veřejná zodpovědnost za každý národní přestupek, aby hříchy své znala, pokud sama přesvědčení nenabude, že ona je zodpovědnou za výchovu lidstva.

Přikročím však k ženě lidové.

Ve Slezsku jsou dva druhy lidové ženy: Jest to žena dělnická a žena rolnického venkova.

V uheleiné pávni Ostravsko-Karvinské čítá se na 50 tisíc havířů a hutníků. Počítám-li, že jen $\frac{1}{2}$ z těchto dělníků žije se svými rodinami v tomto kraji, nabudu za výslední číslo 25 tisíc žen jako rodinných matek. K tomu sluší ještě připočítati přes 2 tisíce vdov a dospělých dívek, které jako dělnice, totiž jako ochra-

bovačky, nádennice nebo poselkyně na závo-
dech jsou zaměstnány, jakož i neurčitý počet
žen jiných dělníků v drobných továrnách.
Až 25 tisíc dělnických matek je
významné číslo, tím významnější, když vměst-
náno je na plochu 150 km² = 26 □ míle.

Podle národnosti možno říci, že v uhelném
revíru Ostravsko-Karvinském zastoupeni jsou
národové nejen celé naší říše, ale jsou tu
i z jiných států evropských. — ba dokonce
v těchto dnech prolétla Ostravou zpráva, že
Karvinský ředitel dolů získal pro tamější
uhelny i dělníky z Číny.

Ženy dělnické jsou však hlavně české,
méně polské a nejméně německé. Cizozemci
až na Němce přicházejí sem do práce za
svobodna. Nejsnáze se akklimatisují dělníci
z Haliče; přicházejí na Ostravsko z hladových
krajů povislanských a podtatranských a rádi
zde na goralskou bídu zapominají. Havíř
Polák je z pravidla analfabet. Žena jeho, je-li
z Polska, také neumí čísti a psátí, neumí si
domácnost zaříditi, neumí uvařiti, je neči-
stotnou i lenivou. Za nejpríjemnější chvíli
života považuje tu, vezme-li jí muž do kořalny
s sebou. V Moravské Ostravě vidáme zvláště o
výplatě nebo v nedělní dopoledne u kořalen celý
zástup v ulicích těch, kteří se dovnitř již neve-
jdou, venku si popíjejí a živě se baví, muži a ženy.
Peníze a kořalka znemravňují tuto nevědomou
— jinak dobračku ženu zcela. V opilství klesá
i dále. Že dívky její těžko vybřídají z takového
rodinného ovzduší, je pochopitelné, zvláště
když je třeba mnohdy násilí, aby rodičové
vůbec dívky do školy dali. Polští dělníci z pra-
vidla posílají dívky do školy německé. Co

možno čtítí od toho lidu? Páni si toho přejí,
a on, duševní bídou ztročtilý, kořalkou rozumu
zbavený, nemá v sobě ani tolik zdravého jádra,
aby věděl, co chce. Pohádkami se obloudití
dá a za vodku zaprodá se.

Lepším zjevem je dělnická žena z našeho
kraje. Nevyniká sice žádnou zvláštní dokona-
lostí, i v jejím příbytku neshledáme vzorného
pořádku a veliké čistoty, ale celkové urovňání
jeví vkus, ba i přepychová choutka bývá u ní
častým zjevem. Strojí si byt po pansku. Ori-
ginální jest její život a ráznost, z níž však
vyplývá začasť nesnášlivost.

Z důvodů pro neustálé hašterení žen děl-
nických jsou novější domky dělnické tak sta-
veny, aby každý byt z jiného úhlu měl věchod;
neboť společná síň bývá sterou příčinou hádek
i rvaček. O tom nejlíp poučiti by nás mohla
statistika denních rozsudků c. k. okresního
soudu.

Tato žena je vládkyní ve své domácnosti,
její vůli se celá rodina řídí.

Zajímavé bylo ve veliké stávce minulého
roku, jaké stanovisko ženy dělnické zaujaly.
Jedny — a těch bylo více — překonávaly
muže v houževnaté vytrvalosti, nevynechaly
jedné schůze, střežly dělníky v kolonii, aby
nerušili kázně, s obdivuhodným heroismem
hladověly; druhé vodily své muže do práce,
nedovolily jim stávkovati a chránily si samy
živitele před násilím druhých.

Veselá je historka, kterak jedna z nich
nalozila si muže na táčky (na trakař), při-
kryla ho měchem a tak ho šťastně propašo-
vala davem stávkujících dělníků, shlaknutých
na blízku uhelné jámy.

Svůj charakterní ráz přiostrhují ženy dělnické v ovzduší města Moravské Ostravy. Různým zárobkem muže živitele a vlastní šetrností řídí se blahobyť jejich rodin. Na Ostravsku ovšem je dobře situovaných dělnických rodin méně než těch, u nichž bída zeje z každého kouta, ale z těchto bédných u 50% je bída příčinou kořalka.

Je-li muž alkoholik, anebo nemůže zárobkem stačiti na výživu četné rodiny, hledí žena vyzískati něco pro domácnost na svých podnájemnicích — říkají jim „kvartýrníci“. — Přijme jich tolik, kolik lůžek může nabídnouti na den i na noc; ti pak se střídají na tom lůžku jak v „šichtě“. Podnájemníci bývají z pravidla mladíci, kteří málo ještě zarobí a proto za lacíný peníz v rodině staršího druhu přespávají. Že jsou tu všeliké smutné následky z takového hromadění lidí různých věkem i pohlavím, je samozřejmé; úvaha o tomto zlu by musela býti široká. Jenom jediné z toho zla vybírám, a to je zhoubný vliv na dívčí mravy v takových rodinách. O patnáctileté i čtrnáctileté matky není u nás nouze! —

Ale tužby dělnických žen se celkem stále víc a více ušlechťují. Potřebu školy a lepšího vzdělání vycítují líp než jejich muži, a velice rády své děvušky aspoň oblekem přizpůsobují městským zvykům. Dělnickými schůzemi probouzí se v nich i širší zájem, jsou horlivými čtenářkami novin jmenovitě dělnických, a proto knihami je k nim dobrý přístup.

Výkvětem dělnictva je stav dozorecký; žena dozorcova reprezentuje už paní, také domácnost její je skvělejší.

Zbývá mi ještě, zmíniti se o ženě rolnického venkova, o té ženě, která i za dnešní doby odpovídá tradicím starého Slezska.

Zámožnější Opavsko má v seskupených osadách pěkné selské statky a dle toho i sebevědomější selky. Východní Slezsko má vesnice i na 2 hodiny rozvleklé. Každá chalupa má z pravidla všechna pole či jak říkají Slezáci, celou roli za svými humny. V takových rozptýlených vesnicích přirozeně je styk sousedů vzácnější; osamocování rodinné má pak vliv na samotářství a je příčinou malého zájmu, ba úplně netečnosti k širší veřejnosti.

Zvláště se to jeví u žen. Slezská venkova je dobrosrdečná, pracovitá, na pilnou hospodyni se od útlého mládí jak péčí o četný dobytek tak stálou polní prací vychovává. Nespohodňuje nikdy přílišným blahobytem, neboť nejsou pozemky slezské zvláště ve východním Slezsku valně úrodné; ví, že třeba úsilovné námahy, aby rodina její nestrádala, a jelikož je matkou slovanskou, u níž zvláště láska k dětem vykrytalovaným je citem, pracuje do únavy a střeží rodinný majetek před úpadkem.

Ve Slezsku je hustým zjevem, že nejen rolnické vdovy ale i manželky samostatně hospodaří; odchází totiž „z malé role“ muž pravidelně na týden za výdělkem na Ostravsko, a často již zde hodně zadluženou usedlost velikou šetrností žena pro dítky své uchránila.

Slezanky nemají ve svých selských jizbách moderního zařízení, ovšem s památkami starodávného nábytku se také již neshledáme, však celkové uspořádání je ladné, ne

sice vzorně čisté, ale aspoň v každém svátkovém období příbytek se důkladně vyčistí.

Z národního kroje, ještě před 20 lety dosti zachovalého, zbyl škrobený bílý čepce síťovaný, jaký nosí slezské „roby“ ve východním Slezsku pod šátkem na hlavě. Děvuška chystá si před svatbou zásobu takových čepců, jako „roba“ (provdaná žena) nevyjde bez toho čepce, těsně vlasů poutajícího, ani na pole.

Zálibě ve světlém jednoduchém kartonovém úboru také dosud věrnými Slezanky zůstaly; je to odlesk skromných jejich mravů.

České Slezanky nejsou vynikajícími kráskami, ale mají zpravidla štíhlý vzrůst, a proto jim dobře sluší poloměstský kroj, který již vždy víc a více u nich převládá. Za to však venkovanky u Těšína, tak zvané „Těšínačky“, zachovaly dosud svůj pěkný kroj. Hezké Těšínačky zůstanou ve svém malebném kroji i do budoucna vábnými zjevy nejen venkovského zátíší, ale i městských ulic. Tak i naši černou Ostravou zhusta zablesknou bílé rukávce, červené korale na krku, zlaté lemování na límci v pase, který je vlastně korduľkou, jakož i modré pruhy na černé sukni, a mimoděk zarazíme se pohledem na pružném chodu sličné majitelky tohoto úboru. Jenom ta příčina, proč ji za všedního dne volně po ulicích procházeti se vidíme, ladný dojem kruší. Těšínská dívka svým svátečním krojem činí u nás šťafáží bohaté židovské rodině, jejímž dítěti je více než chůvou. Takové dívce nepřísluší nositi „lelik“ (pletenec vlasový) se širokou pentlí volně na zádech, v Ostravě však ty smělejší nosí jej přece, jelikož nehrozí jim potupa násilného ustrí-

hnutí lelika, které by v rodném kraji za takovou troufalost neušly.

České Slezáčky jsou prosté, neznají osobních nároků, ale jsou přirozeně dobré. Petr Bezruč ve svých zpěvích bral motivy ze života skutečného, jeho matička Bernarda Žóra nebo Maryčka Magdonová nejsou snad ojedinelými zjevy, nýbrž charakterními obrázky slezské lidové ženy.

Sama o své mravní síle neví, a nikdo jí neuvědomuje. Její vzdělání obmezuje se na nejmenší poznatky ve čtení a psaní, které jí nestačí na zájem a vlastní touhu po četbě vůbec, a to je přece životní podmínkou jakékoliv čtenářské akce. Za tento její hřích jest odpovědno jedině zbědované naše české školství ve Slezsku, jehož obrázek znáte a víte, že to je paskvil školy naší doby tím osudnější, že nejhorší následky má právě pro dívky mládež, u níž vzdělání školami obecnými stačiti musí pro celý život.

V této škole se ani ubohé děvče neučí ručním pracím; tento předmět z pravidla nikde není zaveden; taková je péče dozorcích orgánů školních o české dívky, jejichž stařenky ještě umělecky vyšívaly zvláště na krajce. Jsou dobře známy z našich národopisných muzeí krásně vyšívané slezské čepce. Však vyšívání u venkovanek slezských ještě nevyhynulo; tak na př. v Šenově, ve vesnici, 3 hodiny od Moravské Ostravy vzdálené, jsou dosud dovedné vyšívачky na bílém prádle a pracují stále pro zákaznice moravsko-ostravské.

Slezské děvušky se rády učí, poznáváme to v našich školách, když ze „Slízka“ při-

stěhuje se rodina za otcem živitelem do Moravské Ostravy.

Na naší měšťanské škole máme žákyni, která nechtěla s matkou odstěhovati se z Moravské Ostravy do rodné obce, aby nemusela školy opustiti, a raději nabídla se jiné rodině za poškoilní chůvičku, a sama zůstala u nás . . .

A konečně nejznamenitější zvláštnost naší lidové ženy ve Slezsku jest ta, že se nepo-němčí. Ten příboj němčiny, dorážející na její sluch v utrakvistických školách, nezanechává v ní ozvěny, ona ve svém lopocení a odstrčením od ruchu veřejného zůstává jazykem i srdcem věrna svému rodu. A to nejen u nás v rakouském Slezsku, ale i v pruském Slezsku. V Ratiboři na máselném trhu prodávají robky máslo ještě i dnes po moravsku. Tyto pruské Slezanky na venkovském zátíší modlí se dosud všude moravský otčenáš. Nedělají to z národní touhy, zachovati se, toho si nejsou vědomy, jenom z přirozeného popudu a z dojmavé lásky ke své milé moravštině. Se svými dětmi zpívají z kancionálu, „švabachem“ tisknutého, a tak je učí česky čisti; písničky světské, jak říkají „ty staré moravské“, také ještě zpívají a budou zpívati dále. V pruských obcích, přiléhajících k ostravskému kraji, přes všechno úsilí pruské vlády lid zvláště ženy, vůbec nemluví německy, jelikož mládež sotva škole odroste, jde na práci na Ostravsko a tu pak zde i doma mluví jenom „po našem“ a tak šťastně na školní němčinu zapomene.

Tím ukončuji jen tak přeletnutý nástin o ženách slezských. Roztřídívší je v různé kategorie, neměla jsem v úmyslu, tím snad

naznačiti, že by neměly vzájemné pásky, aby nemohly za jeden celek počítány býti.

Nikoliv! Já tímto roztříděním jiný účel na zřeteli mám, totiž úvahu o tom, zmůže-li za stávajících poměrů obroditi a vychovati slezskou ženu jedna dívčí vychovatelna po způsobě brněnské Vesny nebo olomouckého Pöttingea ?!

Kterak by takový ústav rozejpati měl svou vychovávací sílu, aby prospěl slezské ženě vůbec ?

Vypouštím úplně ze zřetele vychovávajícího přistěhovalou ženu českého inteligenta, jelikož tuto z pravidla příznivé rodinné poměry nevážou, vybíráti dívkám svým výchovu pouze v nejbližším okolí; mám na mysli jen Slezkačku středního stavu, ženu dělnickou a ženu rolnickou.

Nemohu si představití ani v nejbujnější fantasií takovou zázračnou sílu v jednom tělese, které by stačilo, současně vyhověti potřebám, každé z těchto kategorií vlastním, a z kterého by mohly všechny těžiti; neboť nezapomeňme, že takový jediný, vše shrnující, vše nabízející ústav celému kraji, jenom jako pensionát do života by uveden býti mohl, a tím označením hrouť se touha po takovém ústavu už nyní pro Slezsko — jako předčasná idea.

Po německví roztoužené občanstvo nevykonalo by dnes ještě svou povinnost národní, kdyby sebe vzornější český ústav nabízel se jeho dcerám, mífelo by jej důsledně a za omluvu uvádělo by zlou skutečnost, že městské národní školství, jsouc výhradně německé,

urovnalo již dcerám jejich snadnější pokračovací výchovu na ústavech německých.

Žena dělnická se rve se sociální bídou a chce od 14leté dívky účinné pomoci; ta nemůže děvůšce svoji dopřáti pensionátní výchovy, rovněž tak i chudý rolnický venkov. A mimo to schází oběma těmto lidovým ženám základní vzdělání; kdo se naučil sotva čísti a psáti, nehledá odborného pokračovacího vzdělání.

A dejme tomu, že by taková vychovatelna, jako je Vesna v Brně nebo Pöttingeum v Olomouci, účinnou agitací a rekrutováním zámožnějších dívek ze Slezska i Moravy, jmenovitě z Moravské Ostravy, už nyní schopnost života prokázala, zda brzo dospěje k metě tužeb, aby národní oběti opravdu národu ve Slezsku bylo poslouženo? Zaslouží-li bohatější třída občanská, aby jí k vůli nákladná akce národní se konala, když ona sama po ní nevolá?

Jinak působí splnění tužeb, jinak nepochopené dobrodiní!

A je vůbec těžiště národní záchrany slezské ženy za stávajících poměrů ve výchově dívek středního stavu?

Dle mého soudu nikoliv!

Kde tedy těžiště slezské ženy sluší hledati? Nikde jinde než v ženě lidové. K této musí býti obrácena pozornost celé naší veřejnosti. Je třeba jen přivoditi si na mysl číselnou převahu dělnictva, drobného živnostnictva — vůbec číselnou převahu lidu s denním výdělkem, vystihnouti sílu množství a sledovati organizaci socialismu, a jako v zrcadle zjeví se nám jediný možný obraz národního

vítězství v průmyslovém kraji moravsko-slezském — a to vítězství pod praporem lidovým.

Ale k tomu vítězství je tak daleko, jak hluboko sáhá nevědomost, chabost a zne-mravnění našeho lidu, jak veliká je nízkost a neschopnost ženy lidové.

A proto každá záchranná akce z důvodů národních směřovati musí na povznesení a ušlechtění ženy lidové; z jejího zdravého jádra vyrůstí musí strom síly, chtění a vyšších tužeb.

Výchova této ženy však vyžaduje práce od základů, vyžaduje práce zmocňující; vzdělání se musí ženě lidové vbízeti, zadarmo podávati, musí začíti tím, co jeví se potřebným celku, a nikoliv jen jednotlivcům, musí začíti snahou všelidskou, vychovati rodinám rádné hospodyně a dobré matky.

A proto na místo jednoho výše organizovaného dívčího ústavu jeví se mi býti daleko důležitějším zřizování hospodyňských kursů a pokračovacích škol v praktickém šití i literním zdokonalování ve středních dělnických koloniích a v městských i čelnějších venkovských obcích, vůbec zřizování takových institucí, které dívku z lidu za ruku uvedou do jejího života rodinného, neboť jest zde ten „šťastný kraj“, kde se téměř každá vdává.

Předvídám, že taková počáteční rozdělená akce ženská rychle by významem i vlivem vzrůstala již proto, že by sama pro sebe vytvořiti musela ženskou organizaci a tak donutila by každou schopnou ve Slezsku žijící ženu, konati povinnosti národní.

Vedle této ženské akce ve výchově ženy z dívky, národní škole odrostlé, musí ve Slezsku

řešena býti palčivá otázka reorganizace obecného školství. Reorganizace obecního školství závisí ovšem od vůle zemské vlády, ale o tuto vůli musí býti úsilovně pracováno. O rozšiřování škol a za odstranění utrakvismu musí domáhati se obecní správy svými zemskými poslanci; měštanské školy zříditi v Kateřinkách a ve Frýdku za úkol vytknouti si musí „Maticе opavská“ a „Maticе osvěty lidové“, a na Polské Ostravě si mohou měštanskou školu zříditi sami, jen když zde bude opravdová vůle. A povinností jejich je to tím větš, jelikož město toto má nejpříznivější vyhlídku pro svých 33 obecných tříd přinutiti vládu za zrušení potupujícího znění školského zákona ve Slezsku, dle kteréhož výše organizovaná obecní škola za vyučovací jazyk smí jen jazyk německý míti.

Zbývá však pro reorganizaci národního školství ve Slezsku ještě důležitá podmínka, která vlastně téhož je životní podmínkou.

Stesk je u nás všeobecný, že učitelé českých škol jsou odchovanci německého učitelského ústavu v Opavě a Těšíně i nemohou býti z pravidla pravými učiteli národa.

Ba právě — v tom vězí kořen zla.

Naše ostravské listy už dlouho dovolávají se zřízení učitelského ústavu pro Slezsko, a celá naše veřejnost dychtivě očekává, že „Ústřední Maticе školská“, která z vlastní zkušenosti dobře potřeby slezského školství zná, co nejdřív učitelský ústav do života uvede.

„Ústřední Maticе“ ví, že německví valí svou mohutnou vlnu přes Slezsko a hrozí pohlcením, a že třeba vážně na ochranné pro-

středky mysliti a vzdor zhoubným živlům podepríti. Ze se Slezskem ohrožena je i Moravská Ostrava, s Moravskou Ostravou pak celá severovýchodní Morava, jest na bílé dni. Moravská Ostrava vzrůstá rok od roku počtem obyvatelstva průměrně o tisíc a s okolními osadami, které dnes již s ní v bezprostředním styku jsou, činí kraj stotisícový.

Moravská Ostrava musí býti nejen střediskem síly ale i vzdělání, musí míti gymnasium i realku, obchodní školy pro obojí pohlaví i průmyslovou školu, musí míti všechno školství, které podmiňuje chvatný rozvoj tohoto města, po Brně na Moravě nejdálejšího. Zde účinně pomoci „Ústřední Maticе“ je nutně třeba, neboť „Ostravská Maticе“ na tyto úkoly sama nestačí. Každá pak akce pro naše město je stejně účelná i pro Slezsko.

Ostravsko má konečně i dávné nároky na štědrost „Ústřední Maticе“, neboť za doby šlechtetných Ondráčků bývalo zařaděno mezi hlavními přispěvateli „Ústřední Maticе školské“.

A když všechny tyto přímé i nepřímé vychovávací vlivy ve Slezsku kořeny zapustí, na nejživotnějším místě vzroste sama potřeba, stělesnění ideu krásnou, vychovatelnou pro reprezentační ženu ve Slezsku, kterou do života volá mladistvý ušlechtilý zápal akademiků, po kultuře ženy slezské dychtící. Jim zůstane však vždy zásluhou, že vzbudili pro ženu slezskou zájem, jim náleží veřejný dík, že rozplamenili k ní sesterskou lásku v Čechách i na Moravě, která bohďá neutuchne.

Vážené dámy! Úctou a vděčností k Vám musí hářati srdce každého upřímného přítele

Slezska, sleduje-li živý Váš zájem pro ochranu slezské ženy. Z přesvědčení národního hlásíte se, bojovati za život třetí sestry v koruně svatováclavské. A v pravdě! Bez Vás by bojováno býti nemohlo, pomoci Vaší je nutně třeba, a to nejen peněžní, ale i mravní, — Vaše láska musí zůstatí zdrojem života každé ženské akce ve Slezsku! Setrvejte ve svém úmyslu a učíňte vše, aby v dravém tom boji — úsilí žen první slavilo své vítězství!

O národnostních a hospodářských poměrech ve Slezsku.

Přednáška rady zem. soudu Věnceslava Hrubého, poslance na sněmu Slezském a na radě říšské v Opavě.

Spanilomyslné dámy, ctění pánové!

Přelaskavým projevem uvítacím shromáždění tak vzácného dojat, prosím, byste ráčili přijati uctivý zaň dík, dík tím vroucnější, poněvadž u nás v tom strážlivém Slezsku nejsme zvykli takým stejně laskavým, jak temperamentním osvědčením; já pak vidím v něm výraz přízně a sympathie pro to naše ubohé Slezsko, přízně a sympathie, která byvši způsobem tak vynikajícím manifestována, trvale bohda se upevní a přinese kýžené ovoce praktické, přinese zejména pomoc těm, kteří jí nejvíce potřebují. Ve Slezsku zajisté vzbudí ohlas nadšený, vzpruží mysl a posílí ruce, od práce již umdlévající.

Již samo toto četné účastenství skýtá mně výmluvný důkaz, že nebude bohda marno to, co nyní ve prospěch Slezska zamýšlí slechetný idealismus našeho dorostu, mladický zápal lásky národní naší studující mládeže, která nedadouc se strhnouti márnivými hesly, v národních ideálech vidí nejkrásnější úkol života, jakož uznává, že myšlenka národnostní není cos zastaralého,

nýbrž že ona jest a na vždy bude principem humanismu, zjevem lid-skosti vůbec, tedy principem mravním, ethickým, pakli se pojímá dle své absolutní platnosti. Jest mi důkazem, že nezůstane marnou práce, již spanilomyslné české dámy se ujmají, dávající tak vzácný příklad správného pojmání našich národních potřeb, naší všenárodní součinnosti, dávající tak podněty a popudy, které bohda nevyvolají zájem pouze chvílkový, nýbrž přejdou v trvalé nadšení čínorodé, v ten ideální zápal, který ne spokojí se slovy a hesly, snilkováním a blouzněním, který ale stojena reální půdě skutečnosti, účelnou prací snaží se dopjati našich velikých úkolův, našich národních ideálův.

A jest potřebí práce, mnoho a těžké práce, abychom národu zachovali živoucí větev slezskou, malou tu zemičku, která však jest jednou ze zemí koruny české, v níž vtělen jest veliký kus našich velikých dějin, naší veliké minulosti, a která má veliký význam i pro naši budoucnost. Jestli ona, jak kdys pravil dr. Rieger, mostem, který národ náš spojuje s mohutným tělesem slovan-ským, v němž nalézáme a nalézati budeme vždy oporu mravní, ale i bratrskou bohda pomcc. Jest to naše hráz, aneb, dovolíte-li, rčení populární, jest to plot naší národní zahrady, a každý dobrý hospodář dbá, aby ploty své měl v pořádku. A tento plot, bohduž, jest v stavu chatrném, stále a stále zlí sousedé částky v něm lámají a kazí, majíce zá-lusk na tuto krásnou zahradu. A jest věru

veliké nebezpečí v prodlení. Jest potřebí práce celého národa, aby škody odčiněny, a další poškozování aby byla odva-rována.

A proto jest radostným a povznášejícím, když nyní počínáme, pomoc Slezsku pokládati za povinnost celého národa, když tuto pomoc hledíme poskytnouti nejen slovy, nýbrž i skutky, a to ve všech směrech. Mnoho učinila „Ústřední Matice školská“ v ohledu kulturním, mnoho stalo se ku probuzení a prohloubení národní uvědomělosti, avšak vše to nedostačuje; neboť málo jest pracovníkův, málo prostředkův, za to mnoho jest potřeb, mnoho laď nevzdělaných, mnoho důležitosti nepovšimnutých, a co nejhoršího, nebezpečí pro naše Slezsko rok od roku vzrůstá následkem mimořádného vývoje poměrův, zejména následkem toho, že převaha intelektuální a hospodář-ská u našich protivníkův stále nepoměrně se zveličuje. Tu nespomůže pouhé horování; tu nutno, aby onen přebytek sil, jenž v Čechách váže a maří se pŕtkami mnohdy o věci podřizené, obrátil se tam, kde by působil blahodárně pro celý národ, slovem, aby uskutečnilo se to, po čem dávno volají mnozí vlastenci slezští i pozaslezští, co nyní tak nadšeně propaguje naše mládež studující, a k čemu přispěti má i dnešní přednáška, totiž aby v národě zakotvilo se poznání a uznání: že ve Slezsku rozhoduje se osud našeho národa, že záchrana Slezska jest předním zájmem, ale též povinností celého národa, a aby toto poznání nejen se roz-

pověchnilo, nýbrž přešlo i v život náš národní a realizovalo se tím, že budou k této záchráně pracovat morálně i hmotně, zejména prostředky účelně praktickými všechny vrstvy a kruhy národa, od dělníka po kapitalistu, každý dle sil svých a svých prostředků v. Jest velikou zásluhou „Moravsko-Slezské besedy“ a nynějších pracovníkův, že tomuto poznání dráhu kleslili. Avšak tu musím výrazem vděčnosti splatiti dluh i těm průkopníkům, kteří v nejhorších dobách vždy poukazovali k nutnosti zachráně Slezska, kteří se jeho zastávali a je hájili. Sluší na předním místě jmenovati dra. Riegra, pak posl. Karla Adámka, profesora Tilšra a j., kteří ujímali se Slezska již tehda, kdy tam jen vlastenci osamělí konalí práci buditelskou — bez organizací a bez valných nadějí. A v této pomoci právě jest příčina, že přece docíleny výsledky značné. Tuto pomoc musí nyní vzítí do rukou celý národ, — přede vším ale třeba, aby poznal Slezsko, aby poznal jeho význam a důležitost. Tím pak uvidí se, kterými směry a cestami musí se bráti akce pomocná, jakých metod použití dlužno.

Zejmena pak nesmíme vytýkati, že ve Slezsku jeví se malá obětavost, že Slezsko má splatiti velký dluh národu. Výtká tato nebyla by spravedlivá z dvou hledisk. Jednak jest počet českého obyvatelstva přece jen malý, a toto obyvatelstvo neoplývá statky pozemskými, přes to ale, pokud jest uvědomělé, přináší rádo vďovin groš na oltář vlasti. Na druhé straně jest zachráně české větve

slezské zájmem vlastním celého národa. Co národ učiní pro Slezsko, pro sebe učiní.

Jak často vyslovováno bývá Slezsko jako třetí země koruny po vlastech českých, jak málo však ví se o jeho dějinách a nynějších poměrech, o tom těžkém zápase, jaký tam vede národnost naše! Ba ono pokládá se za něco, co jest mimo dohled a zájem našeho národního ústředí, za jakousi nehostinnou Sibiř. A přec jest ono zemí krásnou, půvabnou svým horstvem a krásami krajinskými, zajímavou svými poměry a jich rozmanitostí, na vysokém stupni rozvoje přes všechny různosti osvětové i společenské.

Jak zřídka kdo i jen pomyslí na ohromnou jeho důležitost hospodářskou a národní! Ta malinká zemička dávno ještě není podle svého významu oceněna a nebude tak brzy doceněna. A bývalo veliké, veliká jest jeho historie!

Z krásné té země, již Václav III. a Jan Lucemburský definitivně získal a Otec vlasti Karel IV. na věčné časy přivtělil koruně české, z těch 19 knížectví, která pod královským hejtmanem a sněmem knížat řízena, tvořila státoprávní celek vévodství hornoa dolnoslezského, jako léno koruny české, větší část, dvakrát tak velká jak Morava, zvaná pruskou obilní komorou a nyní velkým průmyslem vynikající, byla nám odňata a jest na vždy snad ztracena; zbylo nám r. 1742 po míru v Bratislavském jen knížectví těšínské či východní Slezsko a části knížectví opavsko-krnovského a nisského, západní Slezsko neb Opavsko v širším smyslu, v němž obsa-

ženy jsou i lenní statky kdys arcibiskupství olomúckého, tak zvané moravské enklávy či obvody (soudní okresy jindřichovský a osoblažský, 13 politických obcí okresu opavského a 1 okresu bílovského). Tyto enklávy jsou částí Moravy, do Moravy počítá se jich rozloha a obyvatelstvo, s Moravou volí své poslance. Se Slezskem jsou sloučeny pouze administrativně a snášejí s ním i jeho osudy, pokud se týče národnosti české, osudy málo růžové. Při tom jen ještě podotýkám, že název vévodství horno- a dolnoslezské jest pouze státoprávním, historickým pozůstatkem dob dřívějších, a dnešním skutečným poměrům nikterak neodpovídá. O tom však a historickém vývinu Slezska vůbec pojedná se v přednášce jině.

Ponecháváje tedy historické črty a vývoj ústavního zřízení slezských knížectví do 1742 a ústavní přeměny pozdější ústům povolanejším, pospiším ku vlastnímu tématu: Národnostním a hospodářským poměrům Slezska.

Bylo o věci nyní již častěji přednášeno, zejména podal nedávno v Plzni redaktor „Opavského Týdenníku“ p. Ota Hal pestrý a živý obraz, jenž ve veřejných listech byl veřejnosti sdělen. Abych tedy neopakoval, budu hleděti věc probrati s jiných hledisek, aniž bych bez potřeby obtěžoval číselným materiálem, dokládaje, že dalšího velmi instruktivního poučení nabyti lze z historických děl Prask a dra. Slámy, pak z „Vlasteneckého putování“ dr. Slámy a pěkného dílka J. Vyhliďala „Naše Slezsko“, právě na světlo vydaného od

spisovatele, jenž loni se zavděčil veřejnosti knihou: „Čechové v Pruském Slezsku“. Zároveň pak ze spisův Ignáta Hoříce, u našeho lidu oblíbeného a populárního „slezského prokurátora“.

Za to budiž mi dovoleno několik úvodních poznámek všeobecnějších, které by tvořily jaksi relief ke vlastnímu tématu, a bez kterých zůstala by věc bez patřičného objasnění.

Předně sluší vytknouti poměry církve v ní a za druhé zvláštní polohu země.

Knížectví opavsko-krnovské, tedy i část jeho, nyní pod Prusko slušící, bývalo kdysi krajem moravským. Od Moravy byvši odtrženo, vtěleno 1659 do Slezska, aby účastno bylo výhod „drážďanského akkordu“. Tato (i pruská) část patří tedy doposud ku arcibiskupství olomouckému, kdežto celé Těšínsko a část někdejšího knížectví nisského (Frývald-Cukmantelsko) náleží ku biskupství vratislavskému. A ve Vratislavi, — snad jest to tradice z dob válek husitských, obživila po odtržení těchto krajín, — tam nemají k nám Čechům velké lásky, jako v Prusku vůbec. A pak sluší uvážiti, že v této největší evropské diecési jest jen nepatrný zlomeček Čechův na Těšínsku a v okolí Tvorkova. Dříve vzdělávalo se duchovenstvo z diecése vratislavské na fakultě bohoslovecké v Olomúci, nyní však zřízen byl kardinálem kníže-biskupem dr. Koppem kněžský seminář ve Vídnově, německém to mě-

stečku, jehož jedna část Fojtova Kraš leží už v Prusku, tak že ulice tvoří hranici . . .

A k tomuto církevněsprávnímu roztržení naší země přistupuje nepříznivá nám poloha země.

Jedouce z kraje, kde svatý Hostýn a Olomúc vévodí, dráhou severní císaře Ferdinanda na sever, mineme za městem Hranicemi, majíce na pravo velebné Bezkydy s Radhoštěm a Lysou Horou, na levo výběžky sudetských Jesenníkův, jen soutěskou nevelkou odloučené, předěl vodní a onen chobot německý, jenž z moře německého táhne se pruhem do českého území až za Nový Jičín, — i jsme na půdě západního Slezska, v krajině, která se rozšiřuje v dálné ony roviny a pahorkatiny pooderské. U Svinova, kde odbočuje železnice k Opavě, přejedeme opět na půdu moravskou, Ostravsko či Moravské Lašsko, abychom v Hrušově opět vstoupili na půdu slezskou, na území knížectví těšínského a z pomezí stanice Bohumína nejdůležitějšího to bodu komunikačního v říši, tvořícího uzel drah, spojujících Cařhrad a Orient s Německem na jedné a mohutnou državu ruskou a celý východ Evropy se západem, — z Bohumína tedy obrátíme se dráhou košicko-bohumínskou k Těšínu, pakli jsme nevolili dráhu ostravskofrydlantskou, z Mor. Ostravy přes Frýdek k Těšínu a Bílsku na hranici Haliče kolující.

Slezsko pozůstává tedy z dvou částí, jež od sebe jako klímem jsou odděleny Ostravskem či Moravským Laškem, které od Svinova ku

Hrušovu dotýká se hranice říše německé, na jih pak oním německým chobotem a od Jičina či Hodslavic, kolébky to otce Palackého, až po Frýdlant a Ostravici velikány bezkydskými od české Moravy téměř odloučeno jest, odloučeno bohužel v každém slova smyslu. Pouze město Frenštát tam tvoří bdělou stráž národní. Příbor umdlévá. Frýdlant a Brušperk dosti čile se vyvíjejí. Jen více svornosti!

Ostravsko činí tedy se Slezskem geograficky i polohopisně jeden celek, ono jest národně pojátkem Čechův východo- a západo-slezských s týmž lidem, s týmž nářečím, ale i s týmž nesnadným položením národním, s touž odloučeností od svazku národního, s týmž osudem v přítomnosti a zajisté i budoucnosti.

Mluvíce o Slezsku, nemůžeme tedy opomenouti Moravského Ostravska. Tím více, když ono jest i hospodářským centrem a bodem atrakčním nejen pro Slezsko, nýbrž i pro vzdálenou Halič. Kéž by bylo pro Slezsko též centrem národního a intelektuálního ruchu českého, kéž by bylo i útlkem české práce a podnikavosti, českého kapitálu!

A zatím, co vidíme? Moravská Ostrava tvoří s obcemi sousedními na moravské i slezské straně jedno veliké souvislé emporium průmyslové, protkané průmyslovými a elektrickými dráhami, mající přes 100.000 obyvatel. Průmyslový distrikt rozkládá se až ke

Karvínu a Frýdlantu, odtud k Novému Jičínu, Koprivnici, Studénce, Svinovu a Bohumínu, tomuto uzlu komerčního komunikačního, kde vždy nové a nové závody povstávají a povstávají budou. Tento průmysl jest však ohromnou převahou německý, ponejvíce cizozemský!

A tak stala se Moravská Ostrava ohnískem germanisace. Excentricky šíří se tato po zmíněném distriktu moravském i slezském, nalezajíc v Opavě, Těšíně, Frýdku, Místku a Novém Jičíně oporu a etappy mocné. Tak během posledních 20 let změněny vedle Moravské Ostravy a Přívozu: Bohumín —nádraží, Pudlov, Vrbice, Hrušov (ve Slezsku severně od Ostravy), a Vítkovice (na Moravě jižně od Ostravy) které nehledě ani k černobílým německým tabulkám uličním činí dojem místa pruského. Ohroženy jsou Michalkovice, Petřvald a největší česká obec slezská Polská Ostrava (okrouhle 19.000 obyv.), pak Kunčičky, o něž vede se zarputilý boj; dosud statečně drží se Zábřeh, Mariánské Hory (Lhotka) a Nová Ves na Moravě, avšak v západoslezském Svinově s továrnou (valcovnou firmy Huldšchinsky & spol. nyní akciová společnost) dostavila se německá škola (vedle české), a ve Studénce staví se pruským po většině kapitálem ohromná akciová továrna na vozy a vagony.

Vůbec jest tu pozorovati jakýsi pevný plán, neboť akce tato postupuje podél hranice Opavska i Těšínska na horu k uvedené izolující přehradě za tím zjevným cílem, aby moravským Lašskem z něm-

čeným vrazil se klín mezi Čechy slezské, a aby z nich staly se dva ostrůvky, jež by pak snadně utonuly v příboji germanisacním

Slovem Ostravsko stalo se východištěm, „einbruchsetappou“ germanisace na operační čáře Ostrava —Břeclava. Dříve ní býval jih Moravy, zejména Břeclava, Hodonín-Kyjov. Měl jsem příležitost poznati o důležitosti této operační čáry mínění vynikajícího byrokrata a ústavověrného stranníka i hodnostáře v letech 1870., a z něho vysvětlovalo se lehce to horečné namáhání poněmčiti Břeclavu, Hodonín, Hradiště, Brod, Klobouky, Valašské Meziříčí atd. až po Frýdek-Místek a Ostravu.

Heroický jest zápas vlastencův moravsko-ostravských a z okolí. Mnoho již provedla národní nadšenost a obětavost na obranu a záchranu naší národnosti, avšak tu padá na váhu nejen moc cizího kapitálu, vliv cizí intelligence a stanovisko orgánů vládních věru nepochopitelné, nýbrž i okolnost, že do vrstev dělnických vneseno heslo beznárodovosti, které pod zástěrou světoobčanství jest přímým fedrovatelem odnárodnování a pruského německého nacionalismu; zvláště pak to — řeknu opravdu kormutlivé faktum, že tu ponecháváme pole téměř úplně cizincům! Sem v ty kraje moravsko-slezské puď podnikavost proudy Němcův a němčících Israelitův, sem děje se

pravé stěhování lidu z Haliče a to nejen dělnictva, ale i řemeslnictva, úřednictva a podnikatelův, takže otázka třetí národnosti (polské) na Moravě během posledního desetiletí stala se aktuální. Česká práce a intelligence český kapitál jde vyšlapanými cestami do Vídně a zemí německých i zahraničných, kde se ztrácí, a zde těm krajům, kde jsou ve všech směrech podmínky hospodářského úspěchu, stále ještě nápadně se vyhýbá. Což opravdu ona přehrada izolující stala se pro naše sourodáky — skutečnou čínskou zdí? A zdá se, neboť nejen v hospodářství se to děje, též v úřadech. Do nedávna nebylo lze mladých právníků, ani lékařův atd. sem dostat. I odchovanci z Haliče znají a využívají hospodářskou důležitost kraje. Němci v říši znají a vykořisťují též jeho národní a politickou důležitost. A přece největší důležitost má pro nás a národ český — tato východní národní bašta, tento most, spojující nás se Slovanstvem. Jini znají Slezsko a Ostravsko, činíce si je hospodářsky, národně a politicky služebným, — my konáme o něm teprv jen přednášky. Nuže, od slova k činům! Situace není beznadějná . . .

K tomu měly by pracovati a přičiníti se i vládní orgány, neboť běží tu zároveň o zájem říše. Aniž bych zabíhal na půdu politickou, konstatuju zde pouhé historické faktum na doklad: Asi před desetiletím, kdy poměry daleko ještě nedospěly k nynějším rozvoji, ličil nacionální publicista Höllriegel v „Deutsche Zeitungu“ veliký význam Ostravska a sousedního Slezska v ohledu hospodář-

ském a politicko-národním a pronesl větu: Zde rozhodne se odvěký boj mezi Německem a Slovanstvem, t. j. určitěji mezi Německem a Rakouskem. Proto vyzýval majitele závodův a kruhy německé ku energickému šíření německví právě v kraji tomto. Věta tato zdála se snad mnohému směšným výstřelkem chauvinismu, ona však spočívá na správných předpokladech. Tomu nasvědčuje celý rozvoj a kritický pohled do budoucnosti. Jest opravdu želeť, že mnozí majitelé závodův a mezi nimi i kavaliři klidně k tomu přihlížejí, když jejich orgány splňují vyzvání Höllrieglovo. Zapomínajíť, že i pro ně platí „Noblesse oblige“, že jich vlivuplné postavení ukládá jim i povinnosti, povinnost zejména býti spravedlivými k národnosti, jež tu půdu pootcích zděděnou byla kropila potem svých tváří, svými slzami a svou krví . . .

Podle sčítání z roku 1890 mělo Slezsko, obnášející asi $\frac{1}{10}$ prostory království Českého, obyvatel 605.839, podle letošního as 676.569, tedy dosti husté zalidnění, přes to že velká jeho část prostoupěna jest mohutným horstvem. Z toho připadalo na 300.150 na Těšínsko, větší polovina 305.499 na Opavsko. Nyní se poměr změnil, menší Těšínsko má teď mnohem více obyvatelstva než větší Opavsko. Roku 1900 přibýlo obyvatelstva 12 proc., a lvi podíl připadá na Těšínsko, kde přibýlo v okrese frýštátském 44 proc a bohumínském 68 proc., v mnohých obcích až 200 proc. V těchto okresích a v Moravsko-Ostravsku nyní bude asi nejhustější zalidnění z Rakouska. Kromě celkového zemského přírůstku

sluší uvážiti, že se tam z ostatních krajin lid houfně stěhuje.

Dle řeči obcovací bylo Němců malá polovice t. j. 280.530 či 47 proc., Polákův větší čtvrtina t. j. 178.114 či 29 proc. a Čechův menší čtvrtina t. j. 130.829 čili 24 proc., při tom arci sluší vzíti v úvahu sčítací mor. Slovany hubící více snad než kdekoli jinde. Národnost česká jest tedy v menšině jak oproti Polákům, tak oproti Němcům, a teprve oba slovanské kmeny dohromady tvoří většinu obyvatelstva. Česká národnost jest však v poměru k oběma druhým též v nevýhodě. Jest, jak už povéděno, téměř odloučena od soukmenovcův moravských a se všech stran svírána. Němci a Poláci opírají se o rozsáhlé pozadí, prvnější též o politickou, sociální a hospodářskou převahu. A tak o 1880—1890 přibylo Němců 45 proc., Čechův jen 27 proc., za to Polákův 15 proc. Nyní snad bude poměr pro Čechy ještě nepříznivější. Jednak následkem ohromného přílivu lidu polského, jednak následkem prazvláštních slezských poměrův. Aby se odstranila trojjazyčnost v okresích frýštátském, bohumínském a těšínském, stalo se vládním principem, aby se tamní obce staly polskými. Jest totiž r. 1898 rozdělením okresu bohumínského zřízen, aniž by byl dosud aktivován, nový okresní soud na Polské Ostravě, jenž se soudním okresem frýdeckým bude tvořit nové okresní hejtmanství ve Frýdku, hejtmanství to české. Pozůstalé v těch 3 okresích české obce mají tedy býti ex officio obětovány, a tím učiněno zadost dlouholetým agi-

tacím jistých polských kruhův. Dále přichází heslo „Divide et impera“ ku veliké cti. Aby v kteréš obci konstruovala se německoodrodilecká většina, rozdělil se české obyvatelstvo, pokud to jde, na polské a české; tím se docílí spolu i jiného účelu: znesváření oba slovanské kmeny. Viděli jsme sice s povděkem lid náš brániti se těmto nástrahám; právě těmito — od mnohých nerozvážených Polákův, hlavně ale od politických odpůrcův provozovanými manévry obudil se na rozhraní českopolském nebyvalý dosud ruch českonárodní, avšak tento kombinovaný útok zeslabuje náš a vůbec slovanský odpor proti germanisaci a maří i váže síly, jež by jinak v jiném směru působily blahodárně, jest tedy na škodu oběma slovanským kmenům. Jest sice faktum, že nyní živel polský ve Slezsku značně postupuje. Avšak přes to živel německý, mající v byrokratismu svou největší oporu a zálohu, snaží se nejen nad oběma udržeti svou neobmezenou nadvládu, nýbrž výbojně postupovati. K tomu účelu dříve Čechy laskal, nyní nadřazuje Polákům a za chvíli opět bude Čechům nadbíhati. Jen krátkozrakost nevidí tu, že jen upřímná, loyální vzájemnost Slovanův jest zbraní vhodnou a pro oba kmeny prospěšnou na odrážení choutek germanisačních.

Tyto momenty vysvětlují pak mnohou po za Slezskem nepochopitelnou záhadu našeho veřejného života. Sluší však uvážiti ještě jeden velmi závažný moment. Rozstrky mezi národnostmi přibraly na sebe ráz pútek konfessijních (vyznáňových), především pokud se tkne

Čechův a Polákův. Slezsko, hlavně Těšínsko, má relativně nejvíce evangelikův v celém Rakousku. Na Těšínsku jest více než jedna čtvrtina obyvatelstva evangelickou: Němci 41 proc., Poláci 206 proc., Češi pouze 098 proc. obyvatelstva knížectví. Z Němcův jest 30 proc. evangeliků, 53 proc. katolíků, z Čechův katolíků 96 proc. a evangelikův 4 proc. Češi evangelišti mají vůbec jen jednu faru ve Starých Hamrech, pastorem však jest Polák. Kromě toho přísluší Češi pod polské fary v Bludovicích a Orlové, ba i v Moravské Ostravě jest evangelická fara německopolská. Na Opavsku jest jen 7847 evangelikův a to v kraji německém. Mezi nimi jsou náhodou dva pastoři upřímní Čechové. To však nepadá valně v kalkulaci.

Z toho plynou dvě věci: Čechové slezští jsou katolíci, evangelici pak rekrutují se hlavně z Polákův. Tito jsou ohromnou většinou jen zevně Poláky, skutečně však tvoří horlivé přívržence strany německoliberalní (zvláště ana je k tomu konfesse augsburská jaksi nabádá). To jsou ti tak vychvalovaní „deutschfreundliche Polen“, ti jsou však zároveň nejúhlavnějšími nepřáteli národnosti české. Jest to divno, předivno, ale skutečností. S české strany kvituje se toto nepřátelství momentem konfessionálním t. j. katolictvím.

Tu máme klíč k tak mnohým zjevům stejné bolným, jak smutným, tu máme vysvětlení, proč tak často utýká se solidárnost českopolská. Jsou arci i katolíci renegáti neb „deutschfreundlich“.

Slované ti však nepadají na váhu, nemajíce opory, vlivu a konnexí. Tímto velice komplikují se naše národnostní poměry. Ale i to je divnou věcí, že k a t o l i e k é d u c h o v e n s t v o polské stejnou aversí naplněno jest vůči Čechům, a v některých pohraničních vsích došlo to k vůli polskému duchovnímu ke škaredým rozbrojům. Marně pátráno po vysvětlení. Snad leží v tom, co mi kdysi pravil jeden kanovník krakovský: „Čechové jsou, pravil, Hasité, a nelze jim věřit, i když ze sebe dělají věrné katolíky.“

Jinak jsou Čechové a Poláci slezští téže povahy, jaksi týmž národem, jen dialektem se lišícím: jsou vážní, střízliví, nedůvěřiví, za to však když nabyli důvěry, přítulní a stálí, jsou hospodární, zvláště pak zbožní. Drží zde bez rozdílu vyznání velmi na náboženství, snad vzájemným vlivem konfessí.

Ale i po stránce jazykové mnohdy nerazemnáš Čecha od Poláka. Čech z království, přijde sem, nedá si toho vzítí, že veškeré obyvatelstvo Těšínska jsou Čechové, zaš Polák poměrův a zejména spisovně češtiny neznalý urputně bude hájiti náhledu, že nejen na Těšínsku, nýbrž i na Opavsku a Moravském Lašsku lid jest ne českým, nýbrž polským. Ba jsou hlasy mezi Poláky, že jazyk polský jde až po Břeclavu, tedy že nářečí valašské, hanácké a slovácké jest vlastně polským. Z toho vznikají agitace, nyní zejména socialisticko-radikálním lístkem „Głos ludu śląskiego“ rozdmýchované, na popoštění celého Slezska. Rozumí se samo sebou, že tyto nerozumné a

škodlivé agitace vzhledem na zásadu „Divide et impera“ jsou radostně vítány a rozdmýchávány všemi nepřáteli národa českého, ale zároveň nepřáteli národa polského, neboť vědí, že Slované takto sami kladou hlavu pod guillotinu germanisační. Než doufám, že po nějakém poblouzení opět zvítězí rozum a slušnost, při čemž dokládám, že vážné kruhy polské zaujímají stanovisko loyální.

Arci agitace tyto mají velkou oporu ve zmíněném přílivu lidu polského z Haliče. V distriktu industriálním mnohé české obce mají nyní většinu obyvatelstva polského — dělnického, a po celé zemi jest v českých obcích následkem toho, že i v zemědělství a při řemeslech schází síly pracovní a nahrazují se Poláky a Rusíny, značná polská přísada. Arci Haličané rychle osvojují si češtinu, sám jsem se divoval, že mnohý v krátkosti mnohem správněji česky mluvil, než věrní svému nářečí domorodí Čechové. Slovem tento polský živel velmi snadno, zejména i ženitbami se assimiluje. Dítka nemluví více polsky. A přece při posledním sčítání, pokud se týče při jeho revisích byli ti a podobní přes protesty zapsáni za Poláky, poněvadž prý jsou příslušní do Haliče. Jinde zas všecko nesporně české domorodé obyvatelstvo zapsáno za Poláky, poněvadž prý Čechy jsou jen ti, kdo přišli z Čech. (Petrůvald a Rychvald.)

Slovem poměr česko-polský nejen na tak zvaném rozhraní, kde v jednotlivých obcích (Doubrava, Lázy, Orlová, Dětmárovice, Suchá, Bludovice, Tošanovice) ostré se vedou pŕtky česko-polské, přístřřované momentem vyzná-

novým (Češi-katolíci, Poláci-evangelíci), nýbrž v celém průmyslovém okrese frýštátsko-bohumínském, jest v stadiu kvašení, přechodu, neurovnanosti. Proto jest možno, že dosud české H. Tošanovice přifareny jsou k českým Domaslovcím, avšak přiškoleny k polskému Hnojniku, na českých školách v Záblaži, Doubravě, Dětmárovicech učí se náboženství polsky, na polské v Láziích a Porembě zas česky. Většina polských evangelikův čte dosud českou postillu a biblí a v kostele používá českého kancionálu slavného rodáka z Těšínska Tranovského († 1637). Tyto zjevy jsou do jisté míry pozůstatek starých poměrův. Jak ještě se zmíním, panovala na celém i polském Těšínsku na škole a v kostele (jakož i v úřadech) čeština. V letech 40 začalo se to přeměňovati. 1848 polský list („Gwiazdka Cieszyńska“) začal vycházeti, a organisovalo se za pomoci českých a slovenských vlastencův hnutí polské. Těšiu se svým evangelickým „kostelem milostí“ a jeho evangelickéalumne i evangelické gymnasium bývaly totiž druhdy vyhledávány od souvěrcův z Čech, Moravy a Slovenska. V r. 1868 zavedl se v církvi těšínské na zkoušku polský překlad Tranovského, a tak pomalu všude zavedena polština. Katolické kostely následovaly. Mezi tím ale byla pomalu i do škol polština zaváděna, a do r. 1870 dokonalo se to až do území československého (zejména na Jablunkovsku). Po té době 70—80 zpolštěny Hnojník, Rychvald a Něm. Lutyně faráři katolickými, H. Suchá a Šumbark, pak Bludovice přičiněním evangelikův. Od 20 let pak vede se v některých obcích na rozhraní, jak už podotčeno, zápas

o českost neb polskost, — dosud nerozhodnut, poněvadž se doň vkládají tendenční cizí živly, jak oficiální, tak agitatorské, ale on bohdá se rozhodne přátelským dohodnutím, způsobem, jak občanstvo samo si jej rozhodlo v Dolní a Prostřední Suché. Rozdělili školu na českou (katolickou) a na polskou (evangelickou). Tak má se státi i v jiných obcích, zvláště když i tam moment vyznání padá na váhu.

Karakteristiky, již jsem dříve podal o domorodém lidu slovanském, nelze arci přenášeti šmahem na krajiny průmyslové. Tam domorodý živel úplně zatlačen, rolnictvo a s ním zemědělství téměř vyhynulo, houfy přistěhovaných analfabetů, majíce výdělky, o nichž se jim dosud ani nesnilo, upadají v prostopášnost a spustlost. Nevzdělanost a alkoholismus (ve Slezsku poměrně nejvíce lihu se vypije, připadát na hlavu největší procento 8·9 litrů ročně!) jest tu zdrojem neřestí, jaké snad ani ve velkých městech mezi sebrankou se nenajde. Srdce bolí lidumila. Ale z dělnictva a samého povstává reakce, jež bohdá trvalý obrat k lepšímu přinese. A to nezůstane bez vlivu i na poměry národní.

Na poměry národně-sociální působí nemalou měrou i okolnost, že na Těšínsku není souvislých osad, jsou rozptýleny ku př. Morávka, krásné letní zátiší české v Bezkydech na prostranství 87·4 kilometru. Přirozeně jde tu práce buditelská a pokroková pozvolna.

Ve Slezsku žijou tedy vedle sebe tři národnosti. Němci zaujímají celou západní část země až po Skrochovice, 12 km. cesty od Opavy vzdálené na hranici pruské, tedy okresní hejtmanství frývaldovské, krnovské a

bruntálské, pak jižní část Opavska, v okresu vítkovském, oderském, biloveckém a klímkovském, kde hranice jazyková, půlkruhem od Skrochovic na jih zabíhající, při Studénce přechází na Moravu k Novému Jičínu, omezující chobot, dříve uvedeny. Tu žijí Němci kompaktně a nedají při sčítání českým menšinám téměř ani proniknouti, tak že toto území jest zdánlivě „tschechenrein.“ Ježto území to jest v krajinách hornatých, méně úrodných, stěhují a přižeňují se Němci do obcí českých v rovině úrodné, a tak mnohá ves pozvolna a potichu mocí poměrův se zněmčí. Mimo to jest ostrůvek osmi obcí německých v okresu bilském na Těšínsku, a v městech i místech průmyslových silně prostupují Němci území české a polské.

Lidový dialekt, zejména při Bilsku jest pro cizí Němce naprosto nesrozumitelný, arci lid si již navyknul spisovný jazyk. Byloť se ode dávna se strany země a státu velmi horlivě staráno o školství a hospodářský pokrok v těch krajích.

Poláci obývají severovýchodní část Těšínska (okresní hejtmanství bilské, těšínské a frýštátské), kdežto Čechové na Opavsku počtem 56.942 zabírají soudní okres opavský, klímkovský velikou většinou, bilovecký asi polovicí a vítkovský malou menšinou, na Těšínsku pak počtem 73.897, téměř výlučně okres frýdecký, většinou okres bohumínský (hlavně v obcích, které budou náležeti k novému okresu polsko-ostravskému, tak že ve zbytku bohumínského okresu zbude jen malá česká menšina), okres frýštátský a těšínský nevelkými menšinami. Území české mimo okres

trýdecký jest vedle Němcův prostoupeno silně živlem polským.

Hranice národnosti české jde od hranic uherských poblíž Jablunkova na sever asi poříčím Stonávky a Olše ku Bohumínu, zde podél Odry, jen zřídka ji překročují, k Ratiboři, pak na západ až do Hlubčicka, ba až na Prudnicko (Pr. Neustadt) zabíhá, arci jen časami. Ač Hlubčicko a Prudnicko figurují oficiálně a též veřejným životem jako německé, nemálo jsem se podívil, že i mnozí intelligenti tam jazyk česky ovládají, arci prazvláštní, velmi zajímavý dialekt. Na celé té čáře styká se národnost česká s polskou. Z Hlubčicka přejde pak hranice ku zmíněným dříve Skrochovicím. Toto území rozděleno jest, co se západního Slezska tkne, řekou Opávkou na větší pruskou a menší rakouskou část, i jest zajímavo, že na pruské straně jde živel česky mnohem západněji, než na rakouské straně. Tam přes úsilné poněmčování udržuje a chrání jazyk náš — kostel a žena. Jest dojemno, jak matky své dítky vyšlé ze školy německé, učí „říkat“ z modlitebních knih „moravských“, švabachem tištěných, aneb též tak tištěných „Katolických Novin.“

Nářečí českých rozeznávám ve Slezsku čtvero: opavské, lašské v užším smyslu, slezskovalašské a bezkydské (na Morávce), ač téměř každá vesnice má své zvláštnosti a ku př. v obci Šumbarku (okres těšínský) tři zcela různá podřečí rozeznávati lze. Jest to obec arci na velké prostora rozptýlená.

Rozdílů naznačím větou. Na Opavsku se řekne: „Naše četky sedžu s mačičkum za sto-

dołum a povědaju s ńum. Mam ju rad.“ České ť nevyslovuje se dzekavě jako é, nýbrž jako čisté č. Učitel má velkou potíž, aby naučil žaka rozeznávati čelo a tělo. Ba i intelligent říká „čisic“, za to ale „tistý“. Přibližně stejně zněla by věta po valašsku či moravsko-lašsku, jen že by se místo č vyslovilo é, a dlouhé hlásky přecházejí á v o, é v i. Též při časoslově jeví se zbytky nosovek. Tedy: „Naše četky sedžum za stodołum a povědajum s mačičkum. Mom ju rod.“ Moravec (Morovec) by řekl: „Naše četky sedžo s mamulku za stodołu a povědaju s ńu a pasu krovu. Mům ju rod. Ty ju nimoš rod? Budže mēc miano“ (jmeniny.) Kdežto Lach (slezský), tvořící přechod k Polákům, by řekl: „Naše čotky sedžom s mamulkom a pasom krove. Bežže mēc miano“. Slovem silněji tu vystupují pozůstatky starých nosovek, jež však nevyslovují se po polsku, t. j. nosově, nýbrž buď čisté „e“ neb „em“ a „om“, též „um“ místo našeho u a ou (kum-pac se) a též g místo h zhusta se objevuje. (Kupil hodžinky drugigo leđna). Tak mnohdy vyslovuje se „huš“, polsky geš, ale za to gonšatko (housátko.) Aneb: dám ti přes gambu (přes hubu), aneb: podej mi rukem (polsky reke). Přechod ku těmto nářečím počíná již na Hané a na Přerovsku.

Mluvě o Laších a Valaších slezských, musím podotknouti, že tento termín není ustálen. Též v polském území jsou Valaši, ale ti různí se svým malebným krojem lidovým od Lachův, nosících kroj obecně venkovský, městskému blízký. Původně sluli Valachy vlastně zámožní majitelé salašů, ovčarů, jak na Moravě.

Značná většina Čechův rakousko-slezských usedlá jest, jak v předchozím uvedeno a doloženo, na Těšínsku. Zachovati tuto čílou ratolest národu našemu musí býti naším předním úkolem. Byť bychom stavěli se i na stanovisko ideálně-slovanské, jemuž jest Slovan Slovanem, ať náleží ku kterémukoliv kmeni, a jež raději obětuje kmenovou zvláštnost, než aby obětovalo molochu germanisace neb maďarisace, — tož nesmíme zapomenouti, že ztrátou Těšínska zpečetěn byl by osud Čechův slezských vůbec. Opavsko samo dlouhu nemohlo by vzdorovati, upadnuvši v úplnou bezvýznamnost národní a politickou. Tu přestává všecka sentimentálnost! Ba naopak! Zachovati državu českou ve Slezsku za každou cenu neporušenou — nehledě arci k různým místním transakcím — to jest zájmem nejen Čechův, nýbrž i Polákův. Jest to však i věcí naší národní cti. Nejednát se pouze o 1 a půl statisiců Čechův, o svěží živoucí ratolest, nýbrž o zemi korunní, o kus slavných našich dějin, naší veliké minulosti! Vždyť už mnoho, přemnoho ztratili jsme ve Slezsku!

Při tomto pomyslu jímati nás musí truchle bolné pocity! Slezsko bývalo nejen veliké, ono bylo též prvé ze zemí koruny české, kde zavedeno výlučně české úřadování, o půlstoletí dříve než v království, a tak se nejděle se udrželo, alespoň co se knížectví těšínského tkne, totiž do roku 1782. A dnes jazyk český jest tu popelkou! Dříve hlaholil po širých knížectvích nyní

pruských — dnes tam vymírá! Ba vymřel už i ve zbylé nám části. V části knížectví niskekého, okresním hejtmanství frývaldovském, jež slušelo pod zemské právo v Javorníku, jména měst, řek a různých kop (slovanské kupa či kepa) dosud hlásají, že tam kdysi žil lid náš. A v knížectví krnovském hájily stavy důrazně výlučnosti jazyka českého proti markrabí braniborskému Jiřímu (1524) — a za 80 let jich potomci neznali česky. Věru bolné to vzpomínky! Právo jazykové kodifikováno zejména v zákonníku knížete Václava Těšínského 1545 a recipováno v jiných knížectvích, zejména Opavském, Ratiborském, Opolském, atd. Josefinskými ordonancemi zavedena vedle češtiny němčina, ta stále více převládala, až bachovský absolutismus učinil onen důmyslný objev, který strašil až po naše dni, ba strašil v hlavách různých exaltádův dosud. Ve Slezsku prý není ani Čechův ani Polákův, tak argumentuje známý výnos minist. z r. 1851, jest prý tu zvláštní dialekt, kterého ale nelze povznést ku zvláštní řeči spisovné, proto prý se má úřadovati — po německu. Vzácná to věru logika. Ale kde pak tážou se po logice, když chtějí míti záminku a zástěru ku nemravným choutkám odnáródňovacím! Tak tedy objevení pověstní „wasserpoláci“, jak Slovanům slezským přezdívali, tak povstala fikce, že Slezsko jest zemí německou a tato fikce dodnes jako můra tisíní naše poměry zejména při byrokratické šablonovitosti. Tak stalo se a do jisté míry do dnes jest Slezsko v ohledu národním pravou netykavkou. Ba právě v době poslední následkem běhův politických úsilí germanisační ob-

noveno oficiálně i neoficiálně s vehemencí nebývalou, s pravým cynismem.

Obnoveno, pravím. Neboť následkem příznivějších poněkud konstelací politických a díky šířícímu se vědomí národnímu stavena byla germanisace, ba r. 1890 lid náš slavil na celé čáře i politické vítězství při volbách sněmovních.

Do let padesátých dokonáno zněmčení zbytku českých obcí v okrese krnovském, benešovském a vítkovském a postoupilo do okresu opavského a biloveckého (Úvalno, Bránice, Brumovice, Sosnová, Sádky, Bratříkovic, Mladecko, Deštná, Lublice, Moravice, Břiov, Víkštejn a oba Klokočovy). Klokočovy byly z Moravy k Vítkovu onen německý chobot prorážely, majíce na severní straně v Ratkovu, Melči, kdež nyní právě jako ve Škrochovicích a v Děrném u Fulneku poněmčení se dokonává — spojení s českým Opavskem. Po letech šedesátých pokouší se germanisace s úspěchem, bohdá jen zdánlivým a dočasným, o Holasovice (dávne to župní hradiště Holasovicův), o Loděnici s Táborem, Jarkovic-Vlaštovičky, pokouší se bez valného úspěchu o jiné obce v této krajině mezi Opavou a Krnovem, za tím opětně veřejně doznáním cílem, aby prý „německá“ Opava zjednala si německé pozadí a spojení s německým územím. Jestli celé okolí Opavy české — i předměstí její Kateřinky, veledůležitá to obec se 7000 obyvatelův. A o tyto dosud české Kateřinky vede se právě zarputilý boj s nasazením všech prostřed-

ků v.*) Česká strana při obecních volbách opět zvítězila, avšak volby byly zrušeny. Kdy se ten velký zápas skončí a jak dopadne, toho nelze říci. Než neztrácejme naděje!

Příznivější politický vítr opět odvane tyto šeredné snahy hakatistické, vzdorovati jim bude národní uvědomění, jež vždy více se prohlubuje a čím větší příkoří a násilí, tím více se sílí a idealisuje. Bude jim čeliti zejména i naše dosti již propracovaná národní organisace. Jen kdyby přibývalo i národních pracovníků! Jen kdyby přibývalo jednoty a svornosti, kdyby přestalo tříštění a maření sil zbytečnými pútkami!

Než o tom později. Zatím několik slov o hospodářských poměrech Slezska.

Slezsko stává se čím dále tím více zemí průmyslovou a bude jí ještě více, až bude zřízen průplav dunajsko-oderský a doplní se síť železniční, což jest v proudu. Zejména to platí o Těšínsku. Ono tvoří hospodářsko-průmyslový celek s Moravským Ostravskem, o jehož ohromné důležitosti jsem už mluvil. Zaslужuje zajisté povšimnutí, že i uherská vláda věnuje této krajině velikou pozornost. Bojí se její konkurence, snaží se závody, které by se zde měly zříditi, poskytováním velikých výhod dostati do Uher. Tak jedna firma

*) Při volbách obecních právě konaných zvítězili Čechové v III. sboru 40 hl. a ve sboru I. Volby byly zrušeny, a dne 14. května zvítězili v III. sboru Němci většinou jednoho hlasu. I tyto volby budou asi následkem sběhlých nezákonností zrušeny, avšak konečný výsledek jest pochybný. Ztráta Kateřinek měla by hrozná následky...

opavská měla již pozemek při Bohumině zakoupený pro továrnu, zřídila ji však na nalehání uherské vlády v Uhrách. Tu opětuji jen přání, aby konečně obracela sem i česká veřejnost plnou svou pozornost.

Národnost česká ve Slezsku opírá se hospodářsky téměř jen o drobné rolnictvo, z části nepatrné o obchod a řemesla. Obchod a řemesla tonou v rámci německých organizací. Jen několik málo živnostenských společenstev má ráz český. Pokusy o organizaci řemeslnictva doposud se nezdařily, co do kupectva ani se nestaly. Povstává nákupní družstvo řemeslnické v Klimkovicích a výrobní družstvo tkalcův podbezkydských. Komora obchodní jest úplně německou. V stejném téměř položení jsou i Poláci. Budiž uvedeno několik dat:

Ve Slezsku s enklávami máme 181 deskových velkostatků; mezi nimi jsou arci dědičná fojtství, rychty, ba i dominikální grunty selské. Voličův z kurie velkostatkářské bývá kolem 50 ve II. sboru, v prvním sboru — knížecím — 4: kníže opavsko-krnovský (Liechtenstein), těšínský (arcivévoda Bedřich), velmistr německého řádu (arcivévoda Eugen) a kníže bílský (pozůstatek t. zv. status minoris, první status maiores). Z těchto velkostatků jsou 3 na Těšínsku (dva s volebním právem) v rukou českých, 1 v rukou polských a sotva 6 v rukou konservativcův ve smyslu českém; většina náleží dosud ke straně liberální, jen částka ku straně střední, mezi ní i zemský hejtmán hrabě Larische. Většinu plochy velkostatkův zaujímají latifundie komory těšínské, knížectví opavsko-krnovské,

statky biskupství vratislavského a německého řádu, statky hraběte Larische a knížete Sulkovského.

Z průmyslových závodův jsou v rukou českých: 1 akciový cukrovar (Háj), druhý ve Vávrovicích patří vlastně hraběti Wilczkovi, asi 2 továrny soukenické, 1 tkalcovna, 1 apretura, 2 pivovary, 1 továrna na nábytek, 1 železárna velkých rozměrův a několik větších cihelen a závodův podřízenějších. Tu kvůli souvislosti dokládám, že jsme se zmohli na 2 knihtiskárny, že však doposud nemáme ani jediného knihkupectví. Velkozávody obchodní znám jen 3. To jest chatrná bilance.

Proto náčelníci ruchu národního vždy obraceli zřetel a obracejí i nyní ku stránce hospodářské, přikládajíce jí stejnou důležitost jako stránce ideální, pokládajíce ji za tu pevnou reální půdu, se které tím účinněji bychom snažiti se mohli ku výšinám ideálův národních a osvětových.

I započato s organizací našeho nejdůležitějšího národního faktora, rolnictva, současně s organizováním poměrův úvěrních. Mezi rolnictvem jest ohromná většina slovan-ská, jen malý zlomek jest německý. Za to živel německý v ostatních oborech, zejména ale i v povoláních úřednických a intelektuálních převládá. Na naší straně jest duchovenstvo a učitelstvo z veliké části, jež při oné organizaci spolupůsobí. V tom ohledu docílily se v době krátké výsledky mnohoslibné. Mámeť velmi čilou Ústřední hospodářskou společnost, 4 okresní a 86 místních hospod.

spolkův, 10 drezážních družstev, 3 mlékařská, 2 nákupní a prodejní, 1 lihovarské a tuším 30 zádruh spořitelních či záložních a spořitelních spolkův soustavy Raiffeisenovy, 13 spolků potravních, většinou dělníky řízených, 12 záložen rolnických, občanských (7 na Opavsku a jenom 5 na průmyslovém Těšínsku) a 1 obecní spořitelnu (Polská Ostrava). Za to české Klimkovice jsou jediným městem, které nemá obecní spořitelny. Nyní založil se mnohoslibný svaz družstev svépomocných. Utvořit z kontribučenských fondův, jež stávají jenom v česko-polských krajinách, — okresní rolnické spořitelny, bohužel nezdařilo se — pro neporozumění a jiné snahy mezi podílíky. Ne dostatek ducha podnikavosti tíží náš lid v míře vrchovaté. Jest to zjev, v národě našem bohužel doposud jaksi převládající. Než dá Bůh, že důsledným poučováním a odborným vzděláním i v tom směru naějde obrát, zejména budou-li šťastnější bratři z království dávatí podněty a popudy.

Z toho, co tu pověděno, samo sebou plyne trudné postavení národnosti naší. Jest však též viděti, jak spletené jsou poměry, a jak nesnadná jest tu národní práce. Ale tyto poměry vyžadují také zvláštní metody. Ne vše, co třeba dobré jest v království neb na Moravě, hodí se pro Slezsko! Chtějíce ve Slezsku účelné a úspěšně pracovatí, musíme se přispůsobiti poměrům. Tu více než kde jinde platí slova, že hora nepřijde k prorokovi. A na to tak často se zapomíná. Na Moravě při jednodušších poměrech byl postup národní věci zdržován a

dosud je stížen tou okolností, že zněmčená města po celé zemi jsou rozptýlena, a že nebylo a dosud ještě není velkého mohutného střediska ruchu národního. To platí měrou ještě větší ve Slezsku. Z měst zpět dobytých pouze Klimkovice (2400 obyvatel), a dosud zachován městyš Polská Ostrava. Frýdek (7374 obyv., 4341 Č. a 2639 N.) ztratili jsme vlastní vinou. Nyní se tam němectví „věčně německou“ školou občanskou a německým vzdorogymnasiem stále více opevňuje, zvláště když město nadáno jest vlastním statutem. Ostatní města i v polském území mají na voněk ráz německý.

Není tedy národních, osvětových a společenských středisk, a není dostatek intelligence a pracovníkův.

Intelligence česká štítí se jaksi toho Slezska. Mnozí pak, kteří přijdou, straní se ruchu národního, pakli zcela netáhnou úplně s Němci. Když však Slezsko opustivše, přijdou do území ryze českého, jistě že se z nich stanou velicí radikálové. Znam dosti takých případův. Inu pravou vlast jen v srdci nosíme, a pravé vlastenectví neštítíc se práce skutečné pohrdá pouhými frázemi a zevnějším fángličkářstvím a pohybujíc se v mezích konvencionálnosti, nemá též příčiny se ukrývatí...

Ale ještě jeden moment sluší uvážiti. Když v Čechách a na Moravě národ počal se probouzetí a povznášeti, tu panovala nejen zevní jednota, nýbrž, co hlavní věci, celý národ ovládala jediná myšlenka národní,

nesená na perutích idealismu, živěná nadšením a posvěcením, vzájemnou upřímnou láskou, stejným cílem, stejnými motivy. Nebylo plánného frázovství a nabubřelého boucharonství, nebylo osobních titérností a pŕetek, nebylo toho fangličkářství, které ve formálním vlastenečkování, ve frázích a deklamacích domněle vlasteneckých vidí vrchol všeho, nebylo tříštění a maření sil i boji politickými, nebylo vzájemného bratrovražedného boje! Vlastenectví bývalo ryzím zlatem, dnes na mnoze stalo se pozlátkem, ba což nehoršího, mnohdy i ta vznešená idea národní bývá od těch, kteří nevědí neb zapominají, že národnost jest rubem lidskosti, aneb kteří pachtí se za bludičkami různých nezážitých hesel, — dnes bývá národnost házena mezi staré haraburdí, národní idealismus bývá pokládán za jakési sošáctví, cosi nmoderního, ba přechází přímo ve lhosejnost, blazeovanost, sobětnost a materialistické nazírání, které arci daleko jest vzdáleno plodné, požehnané práce hospodářské, práce, která jsouc vlnou národního idealismu, získávají by měla národu sílu a oporu a onu pevnou půdu, se které jistým letem povznášeti by se mohl vždy výš a výš k duchovní a osvětové, ke společenské a politické vyspělosti a dokonalosti.

Slovem i v naší národní rodině stal se — bohda jen dočasný, jaksi dobu kvašení představující — převrat, a ten vrhá své temné stíny do Slezska. Jak může tu blahodárně postupovati uvědomování, když jedni prohlašují za špatné to, co

druzí vychvalují za dokonalé, když lid vidí tu roztríštěnost, tu vášnivost vzájemných bojů a vzájemného podezřívání, když vystihne, jak vše to vymyká se i z forem obvyklé konvencionálnosti.

Němci mají arci též své boje a pŕtky, ale ty lidu našemu zůstávají zakryty. On vidí na všech stranách jen tu intelektuální, společenskou a hospodářskou, ale i politickou převahu Němcův na jedné a svou opuštěnost na druhé straně, on vystihuje onu odloučenost zeměpisnou, k níž jsem poukázal, a následek jest, že se dá snadno zlákatí lichotivým slovem, že zdroj onoho vynikajícího postavení hledá v němčině, a tím vysvětluje se náchyllost lidu našeho k jazyku německému a jeho sklonnost, dáti se ovládati Němci a choditi za nimi bez rozpakův i v ohledu politickém, tím vysvětluje se bujení odrodilectví, zvláště když národní odpůrci je všemi možnými prostředky fedrují a uměle pěstují — bez zardění.

Česká veřejnost a žurnalistika všimala si doposud — s čestnými výjimkami — velmi málo Slezska a Ostravska, a když to činila, stávalo se to mnohdy jen z hlediska stranického, ne ale za účelem povzbuzení a posilnění, ne s toho ryzího, nezkaleného stanoviska všennárodního.

Mohutnějšímu vzmachu vědomí národního překáželo a překází doposud též postavení jazyka českého u soudu a úřadův. Jak to deprimuje českého člověka, když ve svém denním styku s orgány státní moci vidí a bolně pocituje své národní ponížení. Německé protokolly, německé výměry a rozsudky! Úředníci na nepatrné výminky Němci, na

mnoze česky neznající a lidu českému svou nepřejnost otevřeně na jevo dávající — nehledě k případům zjevného nepřátelství.

Podotknul jsem, jak povstal osudný předsek, že Slezsko jest zemí německou. Šablonoovitost byrokratická stále ještě se ho drží, a tak jak bývalo, tak do dnes jest Slezsko v ohledu národním pravou netykavkou. Quieta non movere jest vrcholem administrativní moudrosti. Ministr dr. Pražák prolomil tento led svým jazykovým výnosem, a kdo zná jeho dějiny, kdo ví, co úsilí a diplomatisování stálo vydání tohoto arci nedostatečného a svým časem tak ostře a bezohledně kritizovaného výnosu — ten uzná velkou zásluhu dra. Pražáka. Dr. Ruber chtěl učiniti další krok ku předu — nepočítal arci s byrokratickou předpojatostí. Dle nynějšího stavu věci mají soudy a úřady v kraji českém úřadovati v jazyku českém ústně a písemně — ale smutně to v celku vypadá. Na omluvu dostačí říci: Já toho neuznávám, aneb já neznám po česku!!

Podobně i poměry školské působí neutěšeně nejen ve směru osvětovém vůbec, nýbrž vzbuzují podobnou stůsněnost, jsou stejnou překážkou národního pokroku a uvědomění, národní výchovy.

Konečně sice sestátněno opavské gymnásium, ale stále a stále jest předmětem útokův a úkladův — bohda arci marných. Máme utrakvistickou zimní školu rolnickou v Opavě, pokračovací školy řemeslnické v Opavě a v Klimkovicích a ústav dívčí klášterní sester Dominikánek v Klimkovicích a školu hospodářskou kanovníka Bitty na Polské Ostravě

— to jest vše. Nemáme nutné reálky, ještě nutnějšího ústavu učitelského, nemáme škol měšťanských — usnesení obce Polsko-Ostravské, že sobě na vlastní náklad bez subvencí zřídí školu měšťanskou, neschváleno zemskou školní radou, a rekurs obce od půl 2. roku od ministerstva nevyřízen. A ty školy obecné čili lidové! Počet tak zvaných českých škol jest sice dosti značný, ale s malými výjimkami jsou to jednc- a dvoutrídky, vůbec školy nízko organizované. Jich organizace nese se za zjevnou tendenci germanisace. Již do útlého dítěka vtílouká se němčina a ta stává se na vyšších stupních jazykem vyučovacím, ba máme v českých obcích školy čistě německé aneb takové, ve kterých čeština jest jen řečí dorozumívací. Jest sice pravda, že přes 30leté panování tohoto zařízení germanisační plány se neuskutečnily, — ale utrpěla úroveň praktického vzdělání a národní výchova. To dnes pozorují naši odpůrci a tak připadli na jinou myšlenku. V obcích, kde se dá zříditi škola německá, doporučují, školu čistě českou bez němčiny, počítajíce, že takto při osudné náchylnosti lidu k němčině a při domnělé její všeobecné potřebě pro život praktický — budou tím naplňovati školy německé českými dětmi a že touto cestou dříve dojdou cíle. Taková škola jest ve Svinově (důležitém místě průmyslovém a železničním), kde nová škola německá pyšní se palácem, kdežto česká skromně se krčí ve staré budově. Juž jsem podotknul, že s novým podnikem průmyslovým ruku v ruce jde škola německá. Průmyslníci předstírají, že potřebují pro své závody lidí německy zna-

lych, a tak stávají se na žal germanisatory a vykonavateli oné šovinistické myšlenky, o níž jsem mluvil — jen na svou škodu, neboť průmysl potřebuje dělnictvo vzdělané a mravně vychované, ne ale dělnictvo a zřízení, umělým germanisováním zakrnělé. A což ta školní administrace! Většinu máme jen v okresní školní radě bilovecké, v opavské sotva jí nabyvše opět jsme jí ztratili, ve frýštatské a těšínsko-frydecké jest většina německo-polská. V zemské školní radě pak nezasedá ani jediný Čech. A tato školní rada má rozhodné slovo; ministerstvo houževnatě drží se jejích usnesení.

Temný, kormutlivý a stišňující jest to obraz, jež jsem podal, on ukazuje, jak těžká, trpká a přímo mozolovitá jest to práce národní na slezském suchoparu. Pakli doposud nejen čeleno těm trudným poměrům, nýbrž i úspěchův dosti značných docíleno — pak jest to dílem opravdového idealismu a onoho nadšení, jež doposud sílilo a ocelilo páže a mysle národních pracovníkův.

Avšak i otužilá páže zemdlí, i mysl klesne. A proto volám: Přispěj, národe, českým Slezanům, při spějí jim zejména v této chvíli, kdy nastala doba kritická, anžto jak řečeno, s vehemencí dosud nikdy nebyvalou, s bezohledností přímo cynickou od dědiny k dědině se germanisuje, přispěj jim v době, kdy nejsou s to, sami odrazití soustředěné ty útoky, ten přival rozpoutaných vod germanisačních. Jest nebezpečí v prodlení! Ve Slezsku pak jedná se o věc celého národa!!

Nesení nejen sympathiemi, nejen abstraktní láskou bratrskou, nýbrž skutky konkrétními, praktickou součinností a pomocí celého národa, i Slezané jak dosud konati budou svou povinnost, pak, mluvě s básníkem, „necht oráčův pot čeká mnohá licho, přec tato naděje nás nesklame, že teď umlčován, tupen, v jařmo skován, přec, kde jednou stál, zas bude státi Slovan.“

Z řečeného již plyne a částečně jsem to naznačil, jak a kde by měla součinnost a pomoc národa zasáhnouti. Aby to plastičtější vyniklo, doložím několik slov o naší národní organizaci.

V čele ruchu národního vůbec stojí výkonný výbor české národní strany a Politická a hospodářská jednota opavská. O organizaci hospodářské mluvil jsem výše. Máme organizaci zemědělskou, ale schází (vyjma 2 spolky řemeslnické) organizace živnostenská a obchodní. Dělnictvo zorganizováno jest na základě sociálně-demokratickém.

Máme dále ústřední jednotu učitelskou, svaz hasičský (6 žup), župu sokolskou (8 jednot), pak dosti značnou řadu spolkův čtenářských, pěveckých (4) atd., ba neschází ani spolky sportovní (2). V Opavě samé máme 17 spolkův českých.

Směr osvětový po výtce reprezentují „Matice Opavská“, takorka máti všeho našeho pokroku osvětového, založivší gymnasium, obecnou a řemeslnickou školu pokračovací, museum, knihovnu lidovou a útulek českých spolkův „Besední dům“, vydávající co

rok vědecký „Věstník“ a stojící jaksi na vyvýšeném stanovisku vědeckém, a „Matice Osvěty lidové“ pro knížectví těšínské, r. 1899 založená, která má za účel snahy osvětové popularisovati, a která povstala z naléhavé potřeby zejména vzhledem na poměry východoslezské vůbec a na poměry v průmyslových distriktech zvláště. Spolek se svými odbory měl nám nahrazovati odbory Matice školské, národní jednotu, spolky literární; svými odbory dámskými chtěl a chce i ženy a dívky uplatnit v práci národní, zejména pak prokřestiti dráhu výchovné dívek zřízením ústavu dle vzoru „Vesny“ a jiných ústavů místním potřebám hovicích. Připomínám, že právě tato myšlenka byla jednou z mnohých pohnutek založení, i jest to zadostučiněním pro zakladatele, že nyní mládež akademická a ženy české s takým nadšením podnikají se práce ku uskutečnění jejímu.

Na žal spolek tak důležitý nenalezl dostatečné podpory, ba ani ne porozumění; mimo Slezsko zůstal téměř nepovšimnut — ba co horšího: agituje se pro nové spolky, které jsou nejen zbytečnými, nýbrž činnost a rozkvět tohoto našeho činitele zrovna by podkopávaly. Tu musí býti především zasaženo se o ustálení, upevnění a rozkvět toho, co stává. I appelluji na studující mládež a naše ženy, jakož na veškerou veřejnost, zejména žurnalistiku českou, aby „Matice Osvěty lidové“ vedle „Matice Opavské“ věnovali svou pozornost, přízeň a podporu. Mohly a měly by to býti vedle naší dobrodějky „Ústřední Matice školské“ nejmohutnějšími pákami v našem slezském národ-

ním životě. Vytknou dosavadní činnost Matice Osvěty podrobněji, abych ukázal, čeho by se dalo dosáhnouti, kdyby bylo prostředkův hmotných a více sil pracovních, při čemž musím ale akcentovati, že tím nestavím Matice Opavskou do pozadí. Naopak. Mám za to, že její dlouholetá blahodárná činnost jest už s dostatek známá, čehož není u této mladé organizace. Zřídila dvě obecné školy, čtyři školky mateřské, stipendijní fond 2000 K pro místecké české gymnasium (prozatím), český kurs v Těšíně, ústavy polévkové a dětské radovánky na venkovských školách; založila více knihoven, vydala populární dějiny Těšínska, pořádala pletařský kurs s výstavou na Morávce (1899) a velmi zdařilou, ba přímo velkolepou výstavu tkalcovskou ve Vyšních Lhotách (1900), dala podnět k zaražení výrobního družstva tkalcův, podporuje odbyt výrobkův a vzdělání dorostu tkalcovského udělením 3 stipendií pro školu frenštátskou, dala podnět ku založení čtenářsko-rolnických besídek a spořitelních zádruh (či Raiffeisenek). Nyní pak vydává „Kalendář Slezský“, jehož vyjde VI. ročník. Tento podnik má větší důležitost, než jak se obecně za to má. Jedná se o čítanku pro lid. Po léta zůstávalo prání po také knize pouhým práním. Zakladatelé Matice Osvěty uskutečnili je za řízení rady Šimečka. Nebudu plýtvati slovy a poukazuju pouze na laskavá podotknutí p. předsedy Mor. sl. besedy v řeči zahajovací s prosbou, by nalezla ohlasu. Část činnosti odbírají oběma těmito čelným ohniskům osvětovým „Spolek pro zakládání knihoven v Opavě“ a pak akademické spolky „Opava“ a

„Odra“, dále družstvo „Slezská Kronika“, které vedením dra Slámy pod tímto názvem vydává zábavné čtení pro lid slezský — na žal též s nemalým sklamáním co do podpory mimoslezské. Zakládání knihoven děje se tedy velmi čile i od osob soukromých, avšak tu musím podotknouti, že jak všude i zde dobrá věc má stinné stránky; zasylají se mnohdy do dědin knihy obsahu nevhodného, ba přímo zavržitelného. V jedné obci na Těšínsku vyvolalo to právě vzburčení. To platí i o bezplatném zasílání časopisův. Spolková organizace byla by tedy dosti propracována, avšak vše trpí dvěma kardinálními chorobami: nedostatkem ochotných a vhodných pracovníkův a nedostatkem hmotných prostředkův, jenž zejména u obou „Matic“ jest příliš citelný. Kromě toho počíná se už i na nás dráti fanglíčkářství a titěrně upřílišněné spolkaření, které spolkům nutným a všeužitečným odjímá členstvo a důchody. Ve všem míru!

Vedle těchto organizací blahodárně působí žurnalistika: „Opavský Týdeník“ (zal. r. 1870 Praskem a Zápalem) a po jeho boku co věrný soubojovník „Noviny Těšínské“ (zal. 1894), které oboje významně naváží se tou — já pravím — předností, jiní to nazvali — slabostí, že se vystřihají zbytečných půtek a polemik, všech osobních útokův a nájezdův, kladouce si za úkol vychovávat lid v každém směru; „Slezské Listy“, od r. 1900 vycházející ve Frýdku, nezabývají se politikou, nýbrž snaží se — zejména zábavní přílohou — působiti nábožensky — mravně. Dále vychází od 1897

„Hasičský Věstník“ v Raduni u Opavy. Časopisy tyto nemají na různých ustlano, a zápasí o existenci. Tu sluší poukázat i na žurnalistiku moravsko-ostrovskou: „Ostravský Denník“, „Obzor“, „Ostravsko-přívovské Noviny“, a pak řadu listů sociálně-demokratických. Též v Pruském Slezsku vycházejí, jak už jsem se zmínil, „Katolické Noviny“, švabachem v Ratiboři tištěné a P. Huchkem, kaplanem v Hlučíně, redigované.

Nuže tedy, základy jsou položeny, nastojme k práci všichni; chopte se práce a skytněte ruku pomocnou zejména bratři z Moravy, zvláště pak z království. Lid náš slezský chce žítí, hlásí se k národní rodině české, k účastenství v zápasu o veliké úkoly národní, žádá ale a doufá, že národní myšlenka bude pojímána jako národní souručenství, stane se čincorodou vzpružinou mezi bratry šťastnějšími, že utvrdí vědomí povinnosti, jakou mají šťastnější bratři ke svým bratřím utlačovaným a v národním bytí ohroženým, že přivodí poznání, kterak choroba a zející rána v jedné části národního tělesa přivádí nebezpečí pro těleso celé.

Avšak ne pouhá slova nýbrž skutky a opět skutky! A tu především nutno poznati a uznati velikou národní a hospodářskou důležitost Slezska a Ostravska, šířiti stále a stále vědomí o ní do nejširších vrstev, aby jednak malí i velcí, kapitalisté a živnostníci, intelligenti, řemeslní pomocníci a dělníci využítkovali příznivých hospodářských podmínek a tím kladli další práci ideální reálný základ, ale aby s druhé strany obětavost pro Slezsko, pro jeho národní fondy a čelné

národní organizace u jednotlivcův i korporací stala se heslem obecným a poskytla Slezanům té zbraně, které v těžkém tom zápase jako pomezí stráž se všech stran ohrožovaná nezbytně potřebují, a těch prostředkův, které přinesou celému národu stonásobný užitek.

Národe, nedej zahynouti své pomezí stráž, českým Slezanům!

O Slezsku historickém a nynějším kulturním.

Z přednášky p. Vincence Praska, profesora českého státního vyššího gymnasia v Olomouci.

Spanilomyslné dámy!
Velectění pánové!

Když mne slavný výbor Besedy Moravsko-slezské poctil laskavým pozváním, abych i já promluvil o věcech Slezských po stránce historické, nenadál jsem se, že budu mluvit před shromážděním tak velikým.

Věci ve Slezsku stojí dnes tak, že lid český ve Slezsku nedovede konkurovati ani se sousedy německými a jich ohromnou kulturou ani se sousedy méně vzdělanými polskými.

Kdo chce o věcech slezských mluvit po stránce historické, třeba mu hleděti netoliko k těm historickým poměrům, jak se pro nás nešťastně vyvinuly, nýbrž i k novějším neblahým okolnostem, jež plynou z dob konstitučních, námi nezaviněným, z naší totiž politiky české, za niž jsme odpykali my ve Slezsku i Morava.

Pokud tedy bych k Vašnostem promlouval, dívaje se oknem Slezským na poměry celého národa a propověděl některé slovo trpké, neračtež proto zazlívati. Od gymnasijských studií měl jsem příležitost poznati netoliko poměry pruských Slovanů od hranic Rakouských až

po Kašuby a Litviny, nýbrž i poměry polské vůbec. A při speciální práci historické pronikl jsem často do vlastního ústrojí dějinného, moha sledovati nejen události smutné, nýbrž i radostné jak právě my jsme byli první, kdož kolonizačním tudíž germanizačním proudem byli zachvázeni, neboť u nás začala kolonizace německá dříve než jinde (náš Bruntál první, již 1213, dostal právo městské německé); podobně seznal jsem, jak úspěšně právě naši předkové na Opavsku impetuositě kultury německé odolávali, ano počínali si češtěji než v Čechách samých, zavedše si řeč českou za státní již l. 1426, přispívající takto k tomu, aby řeč česká pronikla daleko do krajín polských jakožto spisovná. Těmi poznatky utvořilo se mi nejedno mínění vlastní, kteréž se různí od obecného mínění. Kdež by tedy taková některá myšlenka nezamlouvala se Vašnostem, buďtež ubezpečeni, že člověk, který se naučil chladným okem, ač pěstí zatatou, pohlížeti na to, kterak česká vesnice proměňuje se na německou; kdož měl příležitost poznati takoruka ten děj, jak se čeština přirozeně přelévá na němčinu snaží se býti objektivním.

Slyšeli Jste, že francouzský generál kterýsi běduje, kterak prý nováčkové nevědí již, kdo byl Bismark; armáda francouzská, když by došlo na revanche, neměla by dosti nadšení pro takový úmysl. Šťastný národ, který takového luxusového nadšení potřebuje, neboť o patriotismu Francouzů netřeba předce pochybovati.

Jak jinak jest u nás!

Náš národ jest snad jediným v Rakousku, který má nejvíce odrodilců, a na našem vý-

chodě máme aspoň 120 000 lidu českého bez uvědomění.

U Poláků naproti tomu od nejvznešenějšího knížete až do posledního chłopa každý jest Polákem; u nás od majora výše přestává národnost česká, a 15 Poláků v českém městě repraesentuje více než 500 Čechů!

Toto odrodilectví české všecko nemůže býti předce výsledkem dávných nešťastných dějin českých; mnoho viny spočívá na nás samých, neboť nedíváme-li se, že statisíce lidu českého zůstává bez uvědomění, ale co tomu řeknete, když bych Vám vyjmenoval nejméně 20 chovanců českých středních škol, kteříž hrají si na Němce. Však právě českými takovými odrodilci Slezsku bylo ublíženo velmi bolestně.

Chybu neuvědomění shledávám v tom, že úroveň historických vědomostí u nás jest žalostně skrovná. Račte jen sledovati co pisatelé knih pro lid a pro mládež produkují z oboru historického. Ovšem jest věc částečně přirozená. Dorost náš nehltá tak jako my v letech padesátých, šedesátých, kdež jsme vlasteneckou literaturu ze všech oborů čítávali, poněvadž byla česká, nýbrž má lahůdek cizojazyčných na barbarskou často češtinu přeložených takové množství, že historie české nepostrádá. A na středních školách málo se poskytuje dějin, kdež jsme ještě se nezmohli na to, abychom po příkladu kaceřované Haliče a zeleného Stýrska zavedli si zemské dějiny za vedlejší předmět do našich škol, ať nedím abychom se zmohli na mapu, která by země naše české malovala bez nehistorického, ne-

geografického titulu „země Sudetské“. Vězi to v nás ještě kus otročiny!

A co ti naši spisovatelé výše dotčení poskytnou mládeži a lidu? Že byl slavný muž, jemuž dělí mistr Jan Hus, že byl bojovník Jan Žižka, který pobil několik vojsk německých, že nadešla katastrofa Bělohorská, po níž ihned národ český položil se k 200letému spánku, z něhož jej probudilo několik slavných mužů v Praze, probudilo jej proto, že šťastnou náhodou na ty dobré muže nespadl — strop!

A takové věci přecházejí i do učebních knih, v nichž se přizívujeme dosud článkem na ony časy znamenitým. Jež slavný Dobner asi r. 1785 po německu byl uveřejnil ve spisech učené společnosti české o úpadku řeči české. Přemysl Otakar II. obratem ruky prý navodil Němců do našich zemí, Karel IV. obratem ruky prý zavedl rovnoprávnost (i písemnou!) při úřadech, a Husitská vojska rozšířila řeč českou do dalekých krajín atd. atd. Jest to hanba pro nás a to tím větší, že se nám němečtí učenici již posmívají — (nevíte, kde a v které zemi a v kterých učených časopisech se to děje?) posmívají se nám z té naší historické učenosti, místo abychom my všelijaké malé učené Mommseny potírali a poráželi.

Ano takový historický romantismus cpe se našemu lidu i naší mládeži do hlavy, i vychovává se takto umělá a nebezpečná hloupost, místo aby se naši mládeži povědělo, že dějinné události mají vznik, vzrůst, rozkvět tak jako v přírodě: že když dáme dobré nebo zlé semeno do země, že vzklíčí, vzroste a ovoce buď zlé buď dobré vydává, a že rovněž

i my nyní svými tužbami, svými snahami buď dobrými buď zlými, prospěšnými i neprospěšnými sejeme události dějinné, které ponese ovoce buď dobré buď zlé. I bojím se, že i my sejeme semeno, z jehož ovoce naši potomci budou mít málo potěšení. I můžeme již dnes pověděti, že se chyba veliká stala před 20—30 lety, že se provozovala chybná politika, když věci ve Slezsku jsou takovými, jaké jsou, že jsou žalostnými.

Neznalost dějin slezských způsobila to, že jsme ve Slezsku ve vlastní zemi cizinci. Slezsko nikdež není v žádných spisech ani v čítáncích pro obecné ani pro střední školy ani v učebnicích historických ani v dějinách literatury, poněvadž autoři takových knih nepokládají za potřebno české spisy o minulosti Slezska, ve Slezsku vydané, znáti nebo čísti — graeca sunt! — Však tyto dni učený časopis v Praze vydaný přinesl zase pěknou geografickou ostudu o Slezsku!

Mluvme si, co mluvíme, vědění a umění velká jest moc; Prusko mělo již před 200 lety svou akademii, i pochopitelně, proč hlavně znalostí dějin, kteréž nedovedli čeliti naši, nabylo pruského Slezska. My pak pro svou neznalost historie pozbudeme snad i toho, co nám zbylo.

A dnes stojí věci tak, že až to Slezsko ztratíme, že nebude ztraceno pro Slezáky, mezi nimiž máte statečné a nadšené lidi právě v rolnictvu, nýbrž historie vynese přísný ortel, že Slezsko bylo ztraceno celému národu českému, který přes vysokou úroveň kulturní nedovedl odolati německé kultuře, německému průmyslu a obchodu, že nedovedl konkurrovati

ani s lidem polským; nevěděl toho, že Slezska — neznal.

A smí český národ ještě něco ztratiti? Jen se ohledněte, jaké rány nám zasadila doba třicetileté války. Žatecko v Čechách, severní Morava, Krnovsko nám ztraceny, neboť soužena oblast národnosti české: však i oblast řeči české a její platnosti soužila se, když jsme ztratili knížectva polská ve Slezsku, Opolsko, Ratiborsko, Nemořlinsko. Kdo měl poněkud příležitost, pozorovati, kterak válka 1742 připravila nám druhou bitvu Bělohorskou, zejména nám na Opavsku a Těšínsku, měl by přičin dosti trnouti, že tak lehkou myslí žijeme do světa, nestarajíce se nic ani o statisíce lidu slezského neuvědomělého, duševně hladového, ani že nezamezujeme nic ono vylidňování, kterým české kraje se vylidňují čím dál tím více, jak nejnovější sčítání lidu zase ukázalo.

Plot slezský nám zůstavil prý Bedřich II. Ve skutečnosti zůstavil nám od Slezska jen dva okolníky (Těšínsko a $\frac{1}{3}$ Nisska), kdežto plot svůj probořil daleko do starých zemí českých, zabrav sobě Kladsko, $\frac{1}{2}$ Opavska a $\frac{1}{2}$ Krnovska, kteréž části od nepamětných dob, nejméně od časů Břetislavových byly příslušenstvím českým.

Podobně, kdykoli se mluví o vévodství Horním a Dolním Slezsku, pozorovati, kterak se v knihách a spisech tímto titulem moří. Jedni pokládají za Dolní Slezsko, co na mapě níže jest kresleno, berouce za Horní Slezsko část Opavskou. Chytřejší, v geografii zběhlejší a důvtipnější berou to naopak. Avšak obojí jsou na omylu: při Rakousku nezbylo

ani píde Dolního Slezska, poněvadž Těšínsko a Nissko slušelo k Hornímu Slezsku, k němuž 1680 teprve Opavsko připočteno. Vévodství Horní a Dolní Slezsko jest jen titulové tak, jako kdysi dva králové psali se Českými králi (Vladislav a Matyáš), ač žádný z nich celého království neměl.

I třeba tomu zmatku konec učiniti uvědoměním žáků, co jest anebo bylo vlastním Slezskem.

Archiepese Pražská s Kladskem a arcidiecese Olomucká s kusem nynějšího pruského Slezska představují nám staré země české, kdežto vlastním Slezskem jest to, co náleží k diecesi Vratislavské.

Ovšem měli by naši intelligenti věděti, že ke Slezsku počítala se i knížectví Osvětimské a Zátorské. A rovněž třeba věděti, že k české koruně náleželo se i kus nynějšího ruského Polska (Sevěřsko s městy Svibou a Bežzinem.)

Zajímavost jest, že němečtí učenci dobře vynalezli, když se jednalo o německý bund, že Osvětimsko a Zátorsko slušelo kdysi ke koruně české, tudíž se obě knížectva do bundu německého připojila: ale my ani nevíme, jak se ten Osvětím (srovnej Osvětímány) po česku psal, nýbrž píšeme potvorně „Ošvěním“ a „Zaybusch“ místo Osvětím a Živec, jak na nesčíslných listech českých, i na Osvětimsku a Zátorsku vydaných (neboť i tam pronikla česká řeč spisovná), čteme.

V našem zbytku Slezska — pravil p. profesor dále dle referátu olomouckých „Selských Listů“ č. 51.) — jsou statky, patřící k olomouckému arcibiskupství. Jsou to tak zvané

moravské enklavy či obvody. Ve věcech politických, školských a soudních přiděleny jsou Slezsku, jinak řídí se moravským zemským řádem a volí zemské i říšské poslance s Moravou. Enklavy ty zabírají dva okresy: osoblažský a jindřichovský. Kdyby se 12 vesnic okolo Opavy domáhalo, aby byl zřízen v Opavě pro ně moravský okresní soud, muselo by býti jim vyhověno. Nynější Slezsko, resp. vliv jeho v enklavách těch se velice vzrývá a pobuňuje české kraje, a litovati jest, že stavové moravští a čeští r. 1849 nepokusili se o odtrhnutí enklav moravských od Slezska a připojení jich k Moravě.

Jméno Slezsko týkalo se původně malé krajiny pod horou Slezou a při řece Sleze, ale časem se přeneslo na další okolní kraje, zvláště na Opavsko a Krňovsko, kteréž patřilo k Moravě, bylo však často zastavováno, až král Matyáš r. 1613 dal Opavsko v léno Karlu knížeti z Liechtensteina a přidělil je Slezsku. Stavové po dlouhém odporu k tomu svolili, když jim byla povolena svoboda vyznání náboženství evangelického. Roku 1659 splynulo konečně Opavsko a Krňovsko se Slezskem, kromě výše uvedených enklav moravských.

Středem bývalého Velkého Slezska byl Vratislav, který se stal souperem Prahy, v něm byly nejvyšší soudy i pro severní Moravu; ze Slezska pak šířilo se protestantství až na Moravu, a správa evangelické církve na Moravě je posud ve Slezsku.

Jako historické bývalé Slezsko se velice rychle němčilo, tak i to nynější. Roku 1854 nařídil zemský president, aby se už na obec-

ných školách učilo německy. Sám jsem se učil německy na obecné škole a nevěděl ani čemu. To nynější Slezsko pracuje dále a pobuňuje i enklavy a blízké sousedství, a my si toho málo všimáme. Naši protivníci znají ty historické nitky, které nás ke Slezsku poutají a hledí je přetrhati. U nás sice se mluví o státoprávním programmě, tím třeba však mysliti navazování těch nitek, které historie protřhla. Já jsem na to dlouho ukazoval svědomitě, ale naši neviděli, za to však protivníci, jak jsem seznal v jednání svém s purkmistry opavskými. Největší nitkou je český národ, ten jim překáží a proto snaží se, aby nás od ostatních částí české půdy odloučili. Bylo třeba 37 let, než jsme dostali gymnasium, a 17 let, než bylo postátněno, a už by nám ho zas rádi vzali. Český lid na Opavsku je jediným reprezentantem české koruny, bojuje netoliko za národnost, ale i za příslušnost ke koruně české. On vzpírá se Prusku a on nejpříměji cítí tu sílu a moc Pruska. Bylo by si proto přáti, aby politika, majíc k tomu zřetel, celý národ celým zachovala, a není pro nás většího boje, jako proti Prusku. Kolonisace německá za Přemyslovců, ať mnoho uškodila české národnosti, přece neměla té účinnosti, jako ta nynější raffinovanější. Na universitě vratislavské, kdež jsem studoval, spatřil jsem ve vestibulu znaky koruny české a divil se tomu. Přistoupí ke mně Němec a praví: „Necháváme zde české znaky, lva i orlici, poněvadž si je jednou beztak připojím e.“ Trnul jsem nad tou opovržlivostí a od té chvíle počal jsem se obrátiti historii a sledovati vše, co se proti nám děje

Na to vypočítává řečník, jak v různých dobách přecházelo Slezsko v majetek různých pánů, a jak z toho se vyvinul historický zmatek v knihách polských i českých. Roku 1426 zavedli si stavové krnovští i opavští do zemských desk a knih půhonních řeč českou, mimo to Opavsko se i tím vyznamenalo, že stálo při králi Jiřím v celém okolí jedině, což však zaplatilo krvavě. Tenkrát bylo Brun-tálsko vyplněno a poněmčeno.

R. 1523 vtláčil se do Slezska předák Hohenzollernů, markrabě Jiří, a koupil Krnovsko od zetě poslední Přemyslovny. V době, kdy Habsburkové přejali Opavsko, koupili Hohenzollernové i Ratiborsko, i Opolsko od posledního Přemyslovce, který držel Ratiborsko. Už tu je zárodek toho, co mírem r. 1742 bylo dokonáno, jímž nejkrásnější a nejpožehnanější část Slezska dostala se Prusku.

Sotva Braniboráci přišli k nám, už začali němčít a dotýkat se zemských desk, chtějíce zkrátiti práva domácích stavů, kteří ve spolku s českými a moravskými stavy stěžovali si na toto počinání u krále Rudolfa II. a vymohli na něm r. 1587 překazení záměrů Hohenzollernských. Kdyby ne toho, byl by celý kraj už tehdy propadl poněmčení. Velice se ve Slezsku šířilo náboženství evangelické a rozmohlo se tam už tehdy to, co se zove nyní chabrusem, obě vedlo k poněmčování českých krajů tak mohutnému, že se mu český lid nemohl ubrániti.

Co se týká Těšínska, to je nejčeštějším knížectvím. R. 1444 zavládla tu řeč česká jako státní, a vklady do desk zemských se děly na prvním místě česky až do roku 1773. Pro

češtinu tu byly arci příznivější poměry, měli jsme tu samostatné sedláky a fojty, jině jich nebylo, a ti mnoho znamenali . . . Silný lid selský jest vždy jádrem síly národa . . .

Následky války 30leté byly pro Slezsko hrozné, Krnovsko se úplně poněmčilo, a stavové krnovští sloučili se s opavskými v jeden sněm, ale přes to na Opavsku zůstala česká řeč první a státní řečí. Tu osvědčili Čechové větší statečnost než v Čechách. Přes to však postupem doby s úpadkem celého ostatního národa i my poklesli jsme, že nás nazvali potupně Wasserpoláky, a dalo mně to mnoho práce, než jsem tuto potupnou přezdívku vyhubil. A přec jak vzornou je čeština, v níž jsou u nás knihy půhonní psány, a stihl nás přes to takový název. Lid sám se tu nazývá „Moravci“, páni stavové nazývali svou řeč moravskou čili českou, chtějíce tím naznačit příslušnost svou k Moravě, k českému národu . . .

A co udělal český národ pro Slezsko? Předně založil Ústřední Matici školskou, která, v ohrožených krajích opravovala českou chybounou politiku. S jedním z nejzasloužilejších pracovníků slezských — Janem Zaccpalem přiměli jsme Ú. M. šk., aby si všímala otázky středních škol a povznesení kulturního lidu slezského. Matice pak roku 1883 založila české gymnasium v Opavě, které loni bylo postáněno. Druhá věc, kterou český národ vykonal, byla Národopisná výstava s drobným výstavkami, které ji předcházely. Tu dělnický prostý lid chápal své postavení a příslušenství k českému národu, a tím se i národní jednota povznesla. Toho, co potom

bylo vykonáno, velikého je málo. Zůstali jsme pozadu, nemáme díla, jako je Jungmannův česko-německý slovník, Šafaříkovy Starožitnosti, Riegrův Slovník naučný atd. Ze slezského okna pohlížím na věc. Chci díla jako tenkrát za Jungmanna, jehož přepracovaného slovníka na základě nových vynálezů jazykovědných nemáme, také nemáme historicko-topografického slovníku a své znalosti místopisné bereme často od Němců i s chybami. Svě znalosti naší vlasti musíme ještě v ledačems prohloubiti. Když byl vydán Naučný slovník, tu nám byl objeven kus domácí historie a topografie. Nový Staročeský slovník jest jen vítati, — bude nám nápomocný v rozmanitých oborech našeho vědění.

Musíme se právě i v této vědecké, knižné činnosti učiti od Pruska. Ministerstvo pruské nařídilo roku 1860, že každé město je povinno, vydati vlastní své dějiny a svůj archiv uspořádati. Dle toho i my se musíme řídit, musíme počítat, kolik máme lidí, lid učít hospodařit, myslit a učit historii a historickým místopisem. Potřebujeme střediska i mimo Prahu. Praha nám nestačí. Kolik je nás, co se podíváme jednou za svého života na slávu pražskou? Běda lesníku, který máje les zralým, nepostaví tam drvoštěpů! V Praze je plno archivů, ale nejen v Praze, i v Brně, Kroměříži, Olomouci, Opavě, Těšně, a kde jsou ti dělníci, kteří by v nich pracovali? Učitelé, nemajíce chvíle volné a prostředků, to neudělají, ač některým všecka čest, jakou mám před učiteli Peckem a Ugwitzem, kteří udělali mnoho. Dejte nám pracovníky do Brna, které má samo archiv, jakého nemá

ani celé království Bavorské, do Olomouce, Těšna atd. jejich práce bychom velice potřebovali. Všimněme si Rusů, kteří než dobyli některých asijských zemí, napřed tam pořádali výpravy vědecké, vědecky jich napřed dobývali. Všimněte si Matice Opavské a Těšánské lépe a účinněji než dosud. Matice ty by rády vydávaly poučné spisy, ale schází jim podpora od obecnstva českého, jehož nebdalostí na čas zastavena býti musela Vlastivěda slezská. Vyskytly se hlasy, že zanikla, ale dokud žiji já, nezanikne . . .

Potřebujeme vůbec systematické práce, abychom mohli čeliti i prostému polskému lidu, pro který vydávají polští knihkupci pěknou prstonárodní četbu. My musíme následovati v tom Poláků a našeho Krameria, který na začátku 19. století vydával spisy pro lid. Bismarck řekl, že by český národ byl poddanějším, kdyby mohl tak přijet a rozbourat Prahu, která nás upomíná na bývalou slávu českou, kterou nám vyličníj podrobné dějiny, a znalost dějin budí nadšení. Měl pravdu. Nebořte nám však sami našich Prah, jedna nám nepostačí, máme je roztroušeny v Olomouci, v Brně, Opavě atd. Lid potřebuje též malých středisk a jich dějin, má vědět, nejen co v Praze bylo, ale že i Pražané kdysi přišli do Olomouce, Těšna a j a že se oň starali. Postarej se jakákoli společnost o to, aby v celém českém národě uvědomění právě také v těchto příčinách bylo rozšířeno. Vydejte nám dějiny a historické mapy Slezska, sledujte bedlivě poměry slezské, čtěte a podporujte české knihy, ve Slezsku vydané,

umožněte, aby vycházely i dále potřebné knihy slezské! Vedle toho dá se ještě mnoho dělati, a já v přesvědčení, jehož jsem nabyl bádáním dějepisným, volám: „V práci a historickém vědění je naše spasení! Dejž to Pán Bůh!“ (Hlučný potlesk.)
